

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

Ajakirjanduslike töövõtete ja *online*-väitluse
formaadi väljaarendamine Postimees.ee
online-väitluse näitel

Magistritöö

Autor: Signe Ivask
Juhendaja: Marju Himma-Kadakas, MA

Tartu
2013

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Teoreetiline probleemipüstitus.....	6
1.1 Digitaalse meedia eripära.....	6
1.1.1 Interaktiivsuse roll sisuloomes.....	8
1.1.2 Interaktiivsus ja selle pakkumine meediaväljaannetes.....	10
1.2 Töövõtted/rutiinid ja nende muutumine.....	11
1.2.1 Meedia mõju.....	15
1.3 Väitluse formaat.....	16
2. Valim ja meetod.....	20
2.1 Valim.....	20
2.2 Meetod ja tööprotsess.....	21
2.2.1 Intervjuukava ja kesksed küsimused.....	22
2.2.2 Etnograafilise vaatluse tööprotsessi kirjeldus.....	23
2.2.3 Interaktiivsuse vaatlus.....	24
2.2.4 Netnograafilise vaatluse tööprotsessi kirjeldus.....	24
3. Uurimisküsimused.....	26
4. Uurimistulemused.....	27
4.1 Interaktiivsus online-väitluses	27
4.1.1 Auditoriumi võimalused online-väitluse juures.....	27
4.1.2 Online-väitluse netnograafiline vaatlus.....	28
4.2 Ajast tulenevad aspektid online-väitluse juures.....	32
4.3 Ajakirjaniku roll online-väitluse sisuloomes.....	35
4.3.1 Osapooled ja nende hinnangud rollide jaotumisele.....	35
4.3.2 Ajakirjanduslikud töövõtted online-väitluses.....	41
4.3.3 „Toimetuse“ funktsioonid.....	43
5. Järeldused ja diskussioon	47
5.1 Interaktiivsus, selle pakkumine ning auditoriumi-poolne kasutus.....	47
5.1.1 „Toimetuse“ töövõtted interaktiivsuse aspektist.....	50
5.2 Milline on ajakirjaniku professionaalne roll online-väitluses?.....	51
5.3 Milliseid lahendusi on meediaväljaanne formaadi väljaarendamisel kasutusele võtnud?	55

5.4 Kuidas sobitub väitluse formaat veebikeskkonda?.....	57
5.5 Teema edasine uurimine.....	60
6. Soovitused formaadi edendamiseks.....	62
Kokkuvõte.....	64
Summary.....	66
Kasutatud kirjandus.....	68
Lisad.....	71
Lisa 1. Dokumenteerija vaatlusleht	71
Lisa 2. Vaatluse ajal online-väitluse kommentaariumisse jäetud vaatlusaluste isikute kommentaariid.....	72
Lisa 3. Dokumenteerija tutvustus.....	74

Sissejuhatus

Paberlehtede surma ja digitaalmeedia võidukäiku ennustati juba mitme aasta eest, ent vaatamata sellele pole paberlehe kuhugi kadunud. Sellele vaatamata on veebikeskkond mitmete teoretikute (Steensen 2008, Widholm & Kautsky 2008, D'Haenens & Jankowski 2010) meelest üks kiiremini arenev keskkond. Arengut pole ainuüksi näha meediumi-keskselt, vaid ka sisus, mida veebikeskkonnas presenteeritakse. Nagu ikka konkureerivad meediaettevõtted omavahel, ent nüüd on vahetunud platvorm ja oluliseks on saanud see, kuidas turul uuenduste keskel silma torgata. Eriti suure tähelepanu all on uus meedia ja selle platvormi võimaluste ära kasutamine.

Ajakirjanik on pidanud uuendustega kaasa minema, muutuma mitmekülgsemaks, suutma teha mitut asja paralleelselt, töötama välja uusi lahendusi, mis veebis tõmbaksid tähelepanu ja oleksid populaarsed. Üheks selliseks nähtuseks, kus ajakirjanik/toimetaja jätkuvalt formaati välja arendab, on *online*-väitlus.

Postimees.ee koduleheküljel ilmub alates 2010. aasta novembrist umbes kord kuus kahe osapoolse vaheline väitlus, mille kontrollivad enne uudisvoogu paiskamist üle meediaväljaande-poolne toimetaja ning Väitlusseltsi-poolne moderaator. *Online*-väitlus on uus ja omapärane nähtus. *Postimees.ee* leheküljel paigutub see arvamuse rubriigi alla, ent pealiskaudsel analüüsil tundub *online*-väitlus olevat mitmete žanride segu. Kindlasti on sellest johtuvalt üheks intrigeerivaks küsimuseks see, kas sisu, mis on avaldatud meediaväljaande koduleheküljel, on ajakirjandus või mitte ning millise žanri alla see paigutub. Käesolev töö läheneb aga teise nurga alt.

Käesolev magistritöö püüab jõuda selgusele, mida teeb ajakirjanik *online*-väitluse juures, milline on tema professionaalne roll. Sealjuures tuleb teemaks teiste väitlusega seotud osapoolte rollid ja nende endapoolsed määratlused ning toetumine teoretikute poolt pakutud definitsioonidele.

Käesoleva töö veel üheks eesmärgiks on uurida, mis saab siis, kui reaajaline narratiiv (väitlus) viia üle veebikeskkonda. Väitlusega võrreldes seisneb suur erinevus selles, et *online*'is on võimalus auditooriumil teksti kommenteerida, lugejad saavad ise sisu toota, on

võimalus loetus kahelda, otsida lisamaterjali ning hääletada, samuti saavad väitlevad osapooled hüperlinkidega tõsta materjali läbipaistvust. Sellest tõstatub veel üks töös arutusele tulev küsimus: kuidas meediaväljaanne kasutab ära auditooriumi kaasamist ja interaktsiooni.

Teoreetilise probleemipüstituse peatükk annab ülevaate terminoloogiast ja teooriatest, mis töös kasutusele tulevad. Valimi ja meetodi peatükis tutvustab käesoleva töö autor, milliseid uurimismeetodeid töös on kasutatud ja milliseid vaatlusi on täpsemalt läbi viidud ja mille põhjal on tehtud analüüs.

Uurimisküsimuste peatükis tõstatab töö autor töö kesksed küsimused. Uurimistulemustes on tutvustatud uuringu tulemusi ja need lahti seletatud. Järelduse ja diskussiooni osas võtab töö autor uurimistulemused kokku ning püüab nähtusi selgitada. Tööl on üks lisapeatükk: kuna *online*-väitluse formaat on arengujärgus, siis pakub töö autor välja ka soovitusi, mida võiks arendamisel arvesse võtta. Kokkuvõttes on lühidalt seletatud, millised on töö suurimad leiud ning uurimisküsimuste kokkuvõtlikud vastused.

Käesoleva töö tähtsus meediauuringutes ja ajakirjanduses on oluline, sest tegu on omapärase formaadi ja lahendusega mitte ainult Eestis, vaid arvestades ka laiemat meediamaastikku. *Online*-väitluse uurimise teeb põnevaks asjaolu, et teadaolevalt kasutavad sama ideed – väitlust ajakirjandusliku väljaande veebikeskkonnas – peale Postimehe veel *The Economist* ja *The Guardian*. Töö järelduste ja diskussiooni osas tuleb pisut juttu ka *The Economist*i *online-debate*'i formaadi lahendustest.

Kokkuvõtlikult on käesoleva töö eesmärgiks uurida *Postimees.ee* *online*-väitlust; millised piirangud seab ja millised võimalused annab meediaväljaande veebilehekülg *online*-väitluse formaadile ja mida on meediaväljaanne formaadi väljaarendamisel silmas pidanud.

1. Teoreetiline probleemipüstitus

Käesolev peatükk sisaldab endas teoreetilisi vaatepunkte, mis selgitavad töös kasutatavaid termineid ning toetavad hiljem töö uurimistulemusi. Peatükk jaguneb järgnevalt: digitaalse meedia eripära, sh interaktiivsuse roll sisuloomes ning interaktiivsus ja selle pakkumine meediaväljaandes; väitlus kui ajakirjanduslik formaat; töövõtted/rutiini muutumine väljaandes.

1.1 Digitaalse meedia eripära

Veebiajalehed on eelkõige torganud silma vaid selle poolest, et pidevalt jõuab üles hulk värskeid uudiseid. Sealjuures pole aga tähelepanu eriti pööratud sellele, et ajakirjandus areneb ja muutub, sellega kaasneb erinevate stiilide ja žanride segunemine, mis laiendab veebiajakirjanduse mitmekülgset kaugemale igapäeva uudiste kohale toimetamisest (Steensen 2008: 822). Veebiajakirjanduses ei domineeri ainuüksi uudised, tänapäeva muutuste keerises on erinevad žanrid hakanud võidukäiku tegema ning mitte ainult žanrid, vaid ka presenteerimisviisid, näiteks on üha enam kasutusel pildigaleriid, audiogaleriid, videoülesvõtted.

Veebikeskkonna muudab eripäraseks see, et erinevalt paberlehtedega võrreldes kulub väga vähe aega hetkest, kui ajakirjanik saab materjali kätte hetkeni, mil see informatsioon jõuab lugejani. „Kohesus“ on üks nüansse, mis eristab veebimeediat tavameediast (Karlsson 2008: 9). Niipea, kui aset leiab sündmus või üritus, hakkavad veebitoimetused tegelema materjali üles laadimisega, püüdes üle trumbata teisi veebiväljaandeid ning olla esimene, kes uudse materjaliga tuleb auditooriumi ette.

Kui lõpetamata või väärinformatsiooniga uudis jõuab paberlehesse, siis kulub tükk aega enne, kui seda saab täiendada, internetis saab seda korrigeerida kohe järgmisel sekundil, päeval või kuul (Karlsson 2008: 17). See annabki veebireporteritele võimaluse üles riputada materjali kohe, kui see on neil käes ja vajadusel hiljem materjali parandada. Sellest johtuvalt on traditsioonilise ja veebiajakirjaniku töömeetodid ja lähenemised erinevad: veebis on oluline, et materjal jõuaks üles võimalikult kiiresti, sest seda on võimalik tagantjärele parandada,

traditsiooniline ajakirjanik on kohustatud lehte esitama kohe õige ja vettpidava materjali, sest parandada saab seda alles järgmises numbris, mis võib olla järgmine päev kui ka hoopis järgmine nädal või hoopis järgmine kuu. Senikaua püsib valeinformatsioon üleval. Karlsson (2008: 24) väidab, et kiirus ja sellest tulenevad pidevad parandused õõnestab väravavahi funktsiooni ja võib seega lüüa järjekordse naela ajakirjaniku autoriteetsuse kirstu.

Karlsson (2008: 18) peab just seda, et veebis saab uudiseid täiendada ja pidevalt parandada, üheks suuremaks erinevuseks paberlehe ja veebi vahel. Need protsessid, mis varem leidsid aset nn „tagatoas“, on nüüd, tänu veebiajakirjandusele jõudnud „eeslavale“. Andmete kogumine ja kättesaadud materjali esitamine auditooriumile ning seejärel selle materjali parandamine või täiendamine näitab auditooriumile, kuidas leiab aset materjali kogumise-etapp, mis traditsiooniliselt peaks toimuma „tagatoas“.

Paraku, olgugi, et tegu on olulise nüansiga, hakkab „kohesus“ oma tähtsust meedia platvormide arenemisel üha rohkem kaotama. Tendents näitab, et üle maailma on veebiajalehtedele hakanud juurde ilmuma erinevad sektsioonid nagu „eriväljaanded“, „olemuslood“, „reisikirjad“ jne. See kõik on materjal, mis ei ole ajakriitiline, kuigi veebiväljaannet silmas pidades on „kohesus“ oluline aspekt (Steensen 2008: 822). *Online*-väitluse puhul, kus väljaarendamisel on väitluse formaat, mis sobituks meediaväljaande veebikeskkonda, tuleb vaatluse alla selle ajakriitilisus ja kuidas „kohesus“ rakendub.

Suur vastutus arenevas veebikeskkonnas langeb ajakirjanikule, kes tegutseb konvergentses uudisruumis ning kes peab vastu võtma otsuseid, millist platvormi ta oma materjali edastamiseks kasutab. Sealjuures peab ta silmas pidama, et lood jõuavad „pakendina“ kohale, mitte aga erinevate tükikestena üle mitme platvormi (Deuze 2004: 451). Nõue on, et materjal peab olema omavahel sidus, kui ajakirjanik on valinud ühe lähenemise, siis seda peaks ta kasutama läbivalt: mitte pudistama ta erinevateks fragmentideks, millest osa edastatakse auditooriumile kirjutatult, teine osa videona. Nii ei ole materjal terviklik ja on laiali üle mitme platvormi, mis ei moodusta lõpuks tegelikult kokku ühtset tervikut kuivõrd laialivalguva killustatud loo.

1.1.1 Interaktiivsuse roll sisuloomes

Jensen (1998: 201) defineerib interaktiivsust järgnevalt: „See on meedia potentsiaalne võime lasta kasutajal avaldada mõju sisule ja/või vahendava kommunikatsiooni vormile.“ Ideaalis tähendab see, et meediaväljaanne on andnud kasutajale võimaluse näiteks kommenteerida või hääletada. Tegu on kahepoolse suhtega, kui meediaväljaanne pakub võimalust interaktsiooniks ja auditoorium tuleb sellega kaasa, siis peab meediaväljaanne auditooriumi sekkumisega arvestama. Kommentaariumit jälgides saavad meediaväljaanded suurendada kasutajate lojaalsust brändi suhtes – näidata, et meediaväljaanne võtab hääli kuulda – ja tõsta ettevõtte-poolset teadvust auditooriumi eelistusest, huvidest ja meelestatusest (Bowman & Willis 2003: 53).

Interaktiivsus tähendab, et mitmekesisemad hääled muutuvad kuuldavamaks ja et erinevad vaatenurgad tehakse nähtavamaks. Kui üks vaatenurk muutub avalikuks, siis juba tekib vajadus diskussiooni järele – miks üks vaatenurk on just selline, nagu ta on (Karlsson 2008: 8). Teistele auditooriumiliikmetele tuleb anda samasugune võimalus oma vaatenurka väljendada, sealjuures peaks meediaväljaande interaktiivsust just selle nurga alt ära kasutama. Meediaväljaanne peaks siinkohas olema pigem vahendaja, kes annab erinevatele vaatenurkadele võimaluse tulla auditooriumi ette ja olla nähtav.

Meedial on võimalus auditooriumi hääli kuulda võtta või vastupidi – jätta need arvesse võtmata. Kui aga auditoorium näitab üles huvi ja muutub sisutootjaks, siis peaks meedia seda olukorda ära kasutama ja auditooriumi pigem enda meeskonda kaasama (Domingo 2008: 8). Vastasel juhul võib auditoorium kolida mujale väljaandesse üle, kus nende hääli võetakse kuulda või hakata ise hoopis informatsiooni edastajaks näiteks *blogide* kaudu. *Online*-väitluse puhul pakub meediaväljaanne võimalust interaktiivsuseks – kommenteerida, hääletada ja esitada väitlejatele küsimusi, sellega, et auditooriumi häält võetakse kuulda ning suisa kutsutakse üles oma arvamust avaldama, hoitakse tegelikult auditooriumi-poolset huvi väitluse vastu üleval.

Interaktiivsusele on lootust, kuid on ka ohtusid – näiteks just see teema, mis puudutab ajakirjaniku autoriteetsust ja objektiivsuse normi (Karlsson 2008: 26). Ajakirjanik on amet, mis vajab autoriteetsust oma valdkonnas. Traditsiooniliselt teeb ajakirjanik privaatsest väga palju tööd ja alles seejärel toob lugejani tulemused, st reporteritöö jääb tavaliselt lugeja

silmade eest varjatuks. Seoses sellega, et „tagatuba“ muutub avalikuks, kaotab ajakirjanik oma autoriteeti, sest on teada, kust ajakirjanik oma materjali sai, võrrelda saab allika ja ajakirjaniku sõnakasutust ja seeläbi analüüsida, palju ajakirjanik realselt ise tööd tegi. Interaktiivsus on digitaalse meedia üks omadusi ning ka fenomen, mis võib muuta eeslava (ibid).

Interaktiivsus toob kaasa aga ka segaduse ajakirjaniku rolli juurest. Professionaalne käitumine on muutunud meeskonna-alaks ja ajakirjanikel pole enam võimu otsustamaks, kes selles meeskonnas mängida saavad. Veebiajakirjanduse puhul on tegu keskkonnaga, kus lõpmatu number virtuaalseid osavõtjaid võivad üheaegselt olla allikad, auditoorium kui ka informatsiooni pakkujateks (Singer et. al 2007: 274). Ja seetõttu on muutunud olukord selliseks, kus suur hulk neist inimestest saavad edastada informatsiooni vastavalt enda soovidele ning otsustada avalikult, milline osa informatsioonist on tõene.

Domingo (2008: 13) sõnul tuli tema poolt läbi viidud uuringust välja, et veebiajakirjanikud on auditooriumi osalemise poolt. Nende meelest tuleks veebilehekülgede poolt pakutavaid võimalusi ära kasutada, näiteks foorumeid, hääletusi ja e-kirjade saatmisi, sest paberlehtedes neid võimalusi pole. Samas leiab ta aga, et otsene auditooriumi tagasiside ajakirjanikule ei pruugi kohale jõuda, sest ajakirjanikud ei jaksa kirjade sissevoolul silma peal hoida. Interaktiivsuse efektiivne ära kasutamine kannatab seetõttu ajakirjanduslike töövõtete ja rutiini tõttu.

Seetõttu ei saa ajakirjanikud ka otsest kasu auditooriumi sekkumise puhul ära kasutada. Ideaalsel juhul saavad ajakirjanikud lõigata kasu sellest materjalist, mis toodetakse kasutajate poolt, analüüsides, millised teemad vajaksid lugejate meelest rohkem kajastamist ja millised uued teemad välja pakutakse ning millest võiks kirjutada juhtkirju (Domingo 2008: 8). Paraku ei pruugi aga ajakirjanikel olla aega, et kommentaarume monitoorida ja sealset kirjapandut analüüsida.

Montoorimise teeb raskeks asjaolu, et kommentaariumisse on lugejal võimalus kirjutada oma kommentaare kui ka vastata teiste kommentaaridele ja mõni väljaanne pakub võimalust kommentaare hinnata, mis lõppkokkuvõttes tähendab, et ajakirjanikul on mitu tasandit, millel ta peaks silma peal hoidma. Kommentaariumi puhul tuleb sisse ka eraldiseisva debateerimise ruumi tekkimine, seal avaneb võimalus paljude inimeste omavahelisele (*many-to-many*)

diskussioonile. Tekib suur debateerimise ruum, millest võib kujuneda omaette virtuaalne ühiskond/kogukond. Seda toetab tõsiasi, et internet on avatud igauhele ja on samas piiramatult mahuhulgaga (Hall 2001: 53).

1.1.2 Interaktiivsus ja selle pakkumine meediaväljaannetes

Steensen (2011: 318) toob oma uuringus välja selle, et tegelikult on võtmerollis vaatamata igasugustele lubadustele siiski ikka veel toimetaja. Seda vaatamata sellele, et veebiväljaanded muutuvad järjest interaktiivsemateks, eriti silmas pidades inimeselt inimesele tasandi interaktiivsust ehk kommentaariumeid. Meediaväljaanded pakuvad auditooriumile võimalust lüüa kaasa sisuloomes, lisades pilte ja videosid ja kommenteerides lugusid, võttes osa diskussioonidest, mis foorumides aset leiavad. Ent väga harvad on juhused, kui kasutajad võivad kaasa lüüa uudiste filtreerimisel ja valimisel. Traditsiooniline väravavahi norm on jätkuvalt väga tugevalt praktiseeritav (ibid).

Samas toob Jenkins (2004: 34) välja, et toimetajate rolli puhul on arvamusi seinast seinale – ühed leiavad, et meedia on liigse kontrolli all, teised leiavad, et see on kontrolli alt väljas. Mõned näevad maailma „väravavahtideta“, teised leiavad, et „väravavahtidel“ peab olema pretsedenditu võim. Kuna aga praegune meediasüsteem on hetkel Jenkinsi (ibid) meelest üleminekuperioodis, siis võivad kõik ülaltoodud äärmused olla meediamaastikul esindatud.

Küll aga toob Steensen (2011: 318) välja, et veebiajakirjanikud ja -toimetajad soovivad järjest enam lugejatega interaktsiooni astuda, ent organisatsioonilised piirangud, nagu ajasurve ja vabakutseliste ajakirjanike kasutamine, ei lase neil seda kogu aeg ja piiramatult teha. Vabakutselistel ajakirjanikel ei pruugi kindla auditooriumiga interaktsiooni võimalust tekkida, kuna nad kirjutavad erinevatesse väljaannetes. Samas viitavad kasutajauuringud, et inimesed eelistavadki sageli olla pigem passiivsed tarbijad, aga mitte aktiivsed tootjad, mis seab interaktiivsusele omakorda takistuse.

Interaktiivsus kannab endas ajakirjanike jaoks võimalust saada uudiste valikute, uute ideede rakendamisele tagasiside. Samas leiab Karlsson (2008: 9), et interaktiivsuse pakkumisega saab tõsta läbipaistvust. Auditooriumil on võimalus tõstatada küsimusi, viidata

puudujääkidele ja ajakirjanik saab need küsimused ja tähelepanekud järgmiseks korral arvesse võtta või hoopis nendele küsimustele ja tähelepanekutele kohe vastata, et selgitada, mille tõttu ta langetas ühed või teised otsused. Uuringud on näidanud, et interaktiivsus on seotud läbipaistvusega ja interaktiivsus on digitaalmeedia üks silmapaistvamaid omadusi (ibid).

Domingo (2008: 18) meelest on interaktiivsus veebiajakirjanduse ideaal, aga uudisruum püüdis seda varem hoida eemalseisvana. Idee oli ta hoida sekkumast uudise loomisprotsessi. Ajakirjanike hulgas leidub vastasseis – üks pool, ajalehtede veebikeskkonna töötajad leidsid, et foorumide puhul on tegu lisaprobleemiga, millega peab pidevalt tegelema (et üles ei jõuaks sobimatu sisu) (ibid). Oluline on märkida, et ajakirjanik sellisel juhul tootis materjali nii paberväljaandesse kui ka meediaväljaane veebikeskkonda. Samast uuringust tuli välja, et vaid veebi tootva portaali toimetaja tunnistas, et interaktiivsus on võimalus, kuidas uudiseid lugejate-poolsete kvaliteetmaterjaliga rikastada (ibid). Ehk meelsus kommentaariumide suhtes on väga suurel määral mõjutatud ajakirjanduslikest töövõtetest ja rutiinidest.

1.2 Töövõtted/rutiinid ja nende muutumine

Teoorias peaksid ajakirjanikud justkui interaktiivsuse tõttu sisu üle kontrolli kaotama ja sisu võivad mõjutama hakata inimesed, kes pole traditsioonilised tootjad. Sellest tõstatub küsimus: kes on selles kontekstis ajakirjanik ja kes mitte. Samas kui rollide selgitamisel lähtuda vaid sellest, et ajakirjanik on sisuloomes see, kellel on eksklusiiivne ligipääs erinevatele kommunikatsioonivahenditele, siis uue meedia pealetulek hoopistükkis nõrgendab ajakirjaniku rolli (Karlsson 2008: 8). Uus meedia pakub auditooriumile väga paljusid võimalusi, kuidas teha ennast kuuldavaks, kirjutada ja levitada ise uudiseid, see tähendab, et pakub auditooriumile ligipääsu erinevatele kommunikatsioonivahenditele.

Singer et. al (2007: 265) sõnul on mitmed traditsioonilised ajakirjanikud jälginud auditooriumi muutumist uueks informatsiooni allikaks. Sellele tendentsile on kahetised reaktsioonid, ühed ajakirjanikud pooldavad, teised on vastu hirmuga kaotada nii auditoorium, sellest johtuvalt reklaamitulu ja tagatipuks ka autoriteet kõneaine kujundamise üle.

Deuze (2004: 455) leiab, et muutused ühiskonnas ja tehnoloogias mõjuvad ka ajakirjandusele ja just sellele poolele, mis puudutab kontrolli ja läbipaistust. Ainukontroll uudiste agenda või

isegi loo jutustamise üle liigub vaikselt ajakirjaniku senise käsitluse pealt üle rohkem tagasisidet nõudva, interaktiivse ja kaasava ajakirjandusliku praktika peale. Samas leiab aga Domingo (2008: 8), et ajakirjanikud võiksidki kasutada veebikeskkonda selleks, et otsida oma teemadele allikaid või küsida lugejate personaalset arvamust või hoopis soovitusi, mis parandavad hiljem uudise kvaliteeti.

Traditsiooniliselt jagunevad ajakirjanduslikult tööprotsessid mitmeks osaks. Karlsson (2008: 14) viitab DeFleuri ja Ball-Rokeachi (1989) ajakirjanduslike protsesside jaotusele, milleks on kogumine (*gathering*), töötlemine (*processing*) ja levitamine (*distributing*). Kogumine tähendab materjali kogumist. See võib olla mingisuguse looduskatastroofi kirjeldamine või siis allikatega suhtlemisel saadud materjal. Töötlemine võib, aga ei pea, natukene kogumisprotsessiga lõikuda, see tähendab materjalist lõpp-produkti vormimist. Viimane jaotus viitab lõpp-produkti levitamist auditoriumile. Nagu näha, siis traditsioonilises mudelis pole juurde arvestatud tagasiside või interaktsiooni osa, mis võib kuuluda nii kogumise-etapi alla kui ka olla täiesti eraldiseisev.

Veebiajakirjanikud seega peavad hakkama saama ja kohanduma pidevalt muutuva keskkonnaga. Üks olulisi töövõtteid veebikeskkonnas, mis viitab digitaalmeedia eripäradega kohandumisele, on *multiskilling* ehk paljuoskuslikkus. Domingo (2007: 8) on defineerinud kolm erinevat parameetrit, mille abil saab analüüsida *multiskilling* trendi:

- meediumipõhine *multiskilling*: ajakirjanik toodab sisu erineva meediumi jaoks;
- teema *multiskilling*: ajakirjanikud toodavad sisu erinevatel teemadel;
- tehnoloogiline *multiskilling*: reporterid vastutavad suurema osa tehniliste tootmisülesannete eest.

Online-väitluse puhul on töös peamiselt juttu teisest ja kolmandast parameetrist ehk teema ja tehnoloogilisest paljuoskuslikkusest. Esimest parameetrit silmas pidades, leiab *online*-väitlus aset ühes ja samas meediumis, ajakirjanik pidi väitluse algusaegadel tootma sisu paberväljaandesse. Käesoleva töö vaatluste ajaks oli meediaväljaande-poolsel toimetajal see kohustus ära jäänud, mistõttu see parameeter jääb käesolevast töö analüüsist välja.

Veebiajakirjanikud peavad olema võimelised lugusid sobitama erinevate meediumide keelega

ja arendama sealjuures välja kogu produktsiooni protsessi (Domingo 2007: 7). Sama arvamust väljendab ka Pavlik (2001), kes toob välja fundamentaalset ala, kus leiavad modernse ajakirjanduse peale üle minemisel muutused:

- uudiste kogumine ja vahendamine;
- informatsiooni hoiustamine, järjestamine ja otsing, eriti multimeedia sisu puhul;
- töötlemine, produktsioon ja toimetamine;
- levitamine või avaldamine;
- esitamine, esitus ja ligipääs.

Ajakirjaniku roll analoogmaailmas olnud peamiselt kolm järgnevat: 1) jälgida maailma ja vahendada fakte nii, et nad oleksid kõige paremini mõistetavad; 2) tõlgendada fakte, mis mõjutavad kohalikku elanikkonda või ühiskonda laiemalt; 3) pakkuda arvamuslimku või toimetuslimku suunist noil faktidel. Muutused leiavad aset kolmel fundamentaalsel viisil: ajakirjanik peab muutuma faktide jutustajaks kõige pealt uudiste abstraktis, mis pakuvad peamisi ja tähtsamaid fakte, ja seejärel loo täisvariandis; ajakirjanikuroll juhtumite tõlgendajana laieneb ja muutub – ajakirjanik peab välja arendama selgitaja rolli; veebiajakirjanik hakkab mängima pearolli kogukondade liitmise juures – võrgustik tekitab ajakirjanikel vajaduse olla detailide ja täpsuse puhul rohkem tähelepanelik (Pavlik 2001).

Jane Singer, Arthur Hayes ja Jerry Ceppos (2007: 263) leiavad, et viimased 25 aastat on uudsed massimeedia tehnoloogiad arenenud ja hakanud võistlema paberajalehtedega ja edastusfirmadel on kontroll värvavahtluse, raamistamise, *agenda-settingu* ja teiste traditsiooniliste meedia rollide üle.

Professionaalne meedia on hakanud arendama ja uurima võimalusi, kuidas kasutada auditooriumit mitte ainult kommentaariumides, vaid ka sisu tootmises. Juba on väljaannete veebilehtedele ilmunud erinevad seksioonid, mis avaldavad auditooriumi poolt toodetud uudisväärtuslikku materjali (lood, fotod, videod). Domingo (2007: 13) usub, et auditooriumi aktiivne osavõtt on see, millel võib olla suurim mõju sellele, kuidas defineerida professionaalset ajakirjandust. *Online*-väitluse puhul võib ehk niisiis öelda, et auditooriumi-poolset sisu kasutamist alles uuritakse ja luuakse võimalusi, kuidas seda kasutada.

Siiski, kui juurde lisanduvad auditooriumi-poolsed sisuloojad, jääb siiski õhku küsimus, kes on selles protsessis ajakirjanik. Ajakirjanike määratlemisel saab ühelt poolt kasutada eetikat. Kuigi ajakirjanikud üle maailma pole eetikakoodeksi puhul täiesti üksmeelsed, on neil kõigil siiski teatav tunnetus eetiliste teemade puhul. Ja just see tunnetus annab neile õiguse ennast kirjeldada kui ühiskonna valvekoerana (Deuze 2004: 449).

Teine viis ajakirjaniku rolli määratlemiseks on aspekt, et ajakirjanikud pakuvad avalikku teenust (Deuze 2004: 447). Seda aspekti võib vaadata kui üht võimsamat ajakirjanduse ideoloogia komponenti. Ajakirjanik peab ära määratlema, milline on tema vaade sellele, mida ta teeb, kuidas tema töö mõjutab avalikkust, kuidas ta defineerib avalikkust – kas kodanikena, kellel on õigus teada saada, mis riigis või väljaspool aset leiab või tarbijatena, kellele tuleb toota (ibid).

Ajakirjanikud on oma professionaalsete nõuete poolest neutraalsed, objektiivsed ja ausad. Deuze (2004: 448) toob välja, et just ameerika autorid peavad objektiivsust võtmeelemendiks professionaalsete ajakirjanike määratlemisel. Objektiivsus on seevastu problemaatiline teema, sest sinna sekkub võimatuse aspekt, sest väärtushinnangute vaba pole keegi. Seetõttu kasutavad akadeemikud ja ajakirjanikud väärtuste väljendamiseks sünonüümseid väljendeid, näiteks ausus, professionaalne distants, osavõtmatuse või erapooletus, et määratlema, mida meedia praktiseerijad teevad. Objektiivsus kui selline võib olla võimatu saavutada, aga see ei tähenda, et seda tuleks ümbersõnastada, muuta läbi sõnastuse selle saavutamine võimalikuks.

Ajakirjanikke saab määratlema ka selle kaudu, kus nad parasjagu töötavad: ajalehtedes, ajakirjades, ringhäälingute jaamades ja nii edasi. Juriidiliselt kõneldes, siis suurem osa ajakirjandust on „töö tööandja jaoks“ (*work for hire*) ehk see tähendab, et ajakirjanik, olles väljaspool oma professionaalset kogukonda, saab pool oma usutavusest, tõsiseltvõetavusest oma tööandjalt. Ajakirjaniku tööks on suhelda allikatega ja teiste ajakirjanikega; suhelda avalikkusega; neid nähakse kui osa meediaettevõttest ja nende tööd nähakse kui midagi, mida organisatsioon – mitte indiviid – täna edastas (Singer et. al 2007: 268).

Selline institutsiooniline identimine määramaks ära, kuivõrd tõsiseltvõetav on ajakirjanik, töötas minevikus paremini kui praegu. Inimesed võivad seostada ajalehtede veebilehekülgi ajakirjandusega, aga see ei tähenda otseselt, et nad lähevad sinna uudiseid lugema, kuna veebileheküljed pakuvad palju rohkem erinevaid võimalusi (ibid).

Kõiksugused variandid, kuidas ajakirjanikku defineerida, on kui ringiratast käimine – iga diskussioon viib ikkagi ühte ja samasse kohta tagasi. Selle asemel võib aga hoopis vaadelda sisu ja esitada küsimusi. Näiteks: kas selles sisus on tõest informatsiooni? Kas see on vastavuses avalikkuse diskursusega, mis lubab kodanikel levitada oma arvamusi poliitikast, kunstist, kultuurist, seksuaalsetel teemadel, religioonil ja majandusel? Moraalsete väärtuste filosoofiast lähtudes peavad ajakirjanik või uudiste organisatsioon tajuma oma kohustust auditooriumi ees, levitada tuleb vaid faktilisi, tõeseid, ajakohaseid ja tähenduslikke materjali ja informatsiooni (Singer et. al 2007: 265).

Karlsson (2011: 279) ütleb, et tõerääkimine on kõige olulisem komponent olemaks ajakirjanik, kuid just see nüanss on digitaalsel ajastul ohu all. Kaks väga olulist aspekti muudavad selle veebiuudiste puhul keerukaks: kasutaja osavõtt ja kiire uudistetsükkel. Kasutaja osavõtt sisu loomisel tähendab, et ajakirjandus kaotab oma sisu üle vaikselt kontrolli ja kasutajaid näeb laval üha enam, kuni nad on ajakirjanikest üle. Kiire uudistetsükkel viib omakorda aga selleni, et lugejani võib jõuda poolik ja eksitav materjal.

Karlsson (2008: 12) selgitab, et sellele, kui „tagatoa“ protsessid muutuvad nähtavaks, siis on võimalus, et ajakirjaniku autoriteetsus langeb. Seda võib juhtuda, kui tagatoa protsessid ei kannu vilja või on näha, et tööd on vähe tehtud. Ajakirjandus on omapärane – palju tööd tehakse privaatsest, nii, et lugeja ei tea, ja seejärel tuuakse tagajärjed lugejani.

Kasutades „eeslava“ ja „tagatoa“ jaotust traditsioonilise uudise meediumi puhul, siis kogumise ja töötlemise etapid leiavad aset tagalaval, seda auditoorium ei näe. Lõpp-produkt jõuab lugejani kui tulemus, mis siis liigub eeslavale, kus auditoorium saab seda tarbida (Karlsson 2008: 15).

1.2.1 Meedia mõju

Käesoleva töö kontekstis on oluline ära määratleda, milline on meedia mõju, et selgitada, mis *online*-väitluse ettevalmistuse osas täpsemalt aset leiab ja millele meediaväljaande-poolne toimetaja peab mõtlema, kui väitlust planeerib või läbi viib.

Kõneaine kujundamine (*agenda-setting*) on McQuaili (2000: 447) kirjelduse kaudu meedia ettekavatsetud või kavatsemata mõju protsess. Oletatakse, et mida suurem on meedia tähelepanu, seda suurema tähtsuse omistab esitatavale uudiste auditoorium. Ajakirjanikel on võim tõmmata erinevaid teemasid ja probleeme inimeste ette, et nad saaksid nende üle arutleda, diskuteerida, võtta teatavaks. Samas on neil vastupidine võim jätta osa teemasid kajastamata ja sellega teha auditooriumi eest otsus, mida neil on vaja teada ja mida mitte.

Kõneaine kujundamine tähendab auditooriumi tähelepanu püüdmist viisil, kust teatavaid aspekte teemade puhul rõhutatakse, teisi aga mainitakse möödaminnes või jäetakse üldse välja. Kõneaine kujundamine on meedia funktsioon tõsta fookusesse ja aktuaalseks või taandada teatud informatsiooni võrreldes muu teabega. Üheks tulemuseks on see, et teemad, mis on meedias prominentsed, muutuvad seeläbi üle aja ka avalikkuses prominentseteks. Meedia ei ole ainuüksi edukas mõjutaja selles, millest me mõtlema peaksime, vaid ka selles, kuidas me mingitest konkreetsetest asjadest mõtleme (McCombs 2005: 546).

Entmani (1993) sõnul rõhutavad raamid rõhutavad mingeid osi juba olemasolevast informatsioonist, tuues need osad teistest esile. Tekstis on võimalik informatsiooni esile tõsta mitut moodi. Näiteks tuues osa informatsioonist rohkem välja, rõhuda intrigeerivatele sõnadele, paigutades osa materjalist tekstis ettepoole. Veebis on iseäralik, et tähelepanu tuleb püüda eelkõige lööva pealkirjaga, sest lugeja ei näe artikli sisu enne kui ta pole sellele vajutanud (Lehete 2012: 42). Väitluse pealkirjade panemisega ehk raamistamisega tegeleb siiski meediaväljande-poolne toimetaja.

Valik uudiskriteeriume, mille alusel toimetused teemade kajastamise üle otsustavad, on Lippmani (1990) järgi sensatsioonilisus, lähedus, asjakohasus, ühetähenduslikkus ja faktilisus. Uudiskriteeriumeid on veel, kuid käesoleva töö kontekstis piisab neist põhilistest uudiskriteeriumidest.

1.3 Väitluse formaat

Käesoleva töö üheks oluliseks osaks on määratleda, mis on formaat ja mis on žanr. Formaati käesoleva töö kontekstis tähendab *online*-väitlust üldisemalt, arvestades juurde väitlusest tulenevad rollid; millises rollis on erinevad osapooled ja millist funktsiooni kannab formaat

ise. Žanr käesolevas töös on sisuanalüüsisist tulenev määratlemine ehk millised omadused *online*-väitluse sisu juures viitavad, et sisu kuulub mingisuguse konkreetse ajakirjandusliku žanri alla, näiteks on eraldi žanrid arvamislugu, reisikiri ja uudis.

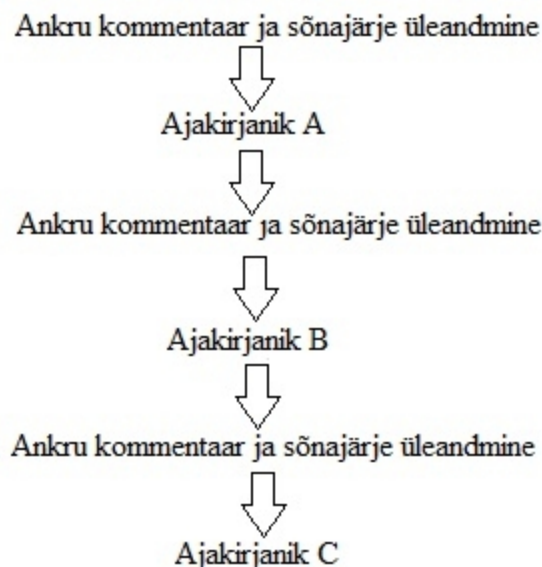
Otseselt *online*-väitluse formaadi kirjeldust pole teoorias kirjas, kuna tegu on suhteliselt uudse, vähekasutatud ja omapärase nähtusega. Kõige enam ehk sarnaneb väitlus paneeldiskussiooni formaadiga.

Paneeldiskussioon kujutab endast formaati, kus prominentsed ajakirjanikud astuvad tulisesse vestlusesse kindlatel teemadel või uudislugudel. Nad jagavad oma isiklike tähelepanekuid ja arvamusi kõrgete poliitikute ja nende poliitika kohta ja kuidas valitsus on käitunud. Lõpuks moodustavad nad kavandi, kuidas poliitikud või inimesed peaksid käituma. Sellisel viisil jõuavad nad tagasi ajakirjaniku konventsionaalsesse küsija rolli, kellel on formaalselt neutraalne seisukoht (Patrona 2012: 158).

Paneeldiskussiooni formaat näeb ette (vt joonis 1), et kõige pealt juhatab ankur (*anchorperson*) diskussiooni sisse ja seejärel hakkab moderaatoriks: annab sõnajarje esimesele inimesele, seejärel kommenteerib öeldut, annab sõnajarje üle järgmisele inimesele ning kordub sama, mis esimese inimesegi puhul (Patrona 2012: 149). Erinevus *online*-väitlusest on see, et paneeldiskussiooni juhatab ankur, kelle roll ja tegevus on meediumist tulenevalt nähtavad. *Online*-väitluse puhul juhatab ajakirjanik samamoodi väitluse sisse, kuid üldiselt on ajakirjaniku roll suhteliselt nähtamatu, sest tema-poolne modereeriv tegevus leiab aset „tagatoas“ (Karlsson 2008). *Online*-väitlusest võtavad osa kaks väitlusosapoolt, moderaator ja meediaväljaande-poolne toimetaja.

Paneeldiskussiooni formaadi puhul tuleb välja, et tegu on justkui mitte-formaalse vestlusega. Ankru sekkumine on minimaalne, pigem avaldab ta arvamust samasugusel tasandil nagu ülejäänud ajakirjanikud. Kõige pealt tutvustab ta teema tausta ning annab sellest ülevaate. Seejärel annab ta sõnajarje üle paneelajakirjanikele, kes seejärel kommenteerivad, lisavad loole detaile, hindavad ja tõlgendavad erinevaid sündmusi vaatajate jaoks ükshaaval, nende sõnavõttude ajal ei sekku keegi (Patrona 2012: 158). Siin on sarnasus *online*-väitlusega: ajakirjaniku sekkumine on minimaalne. Ent erinevus on jällegi selle, et ta ei väljenda oma arvamust ega kommenteeri saabunud materjale. Nähtamatu on *online*-väitluse juures just see osa, mis juhtub väitlejate materjaliga enne veebikeskkonda üles laadimist.

Paneeldiskussiooni läbiviija ankur on huvitunud kolleegide vaadetest ja vastustest, ta tõstatab teemade puhul asjakohaseid küsimusi ja suunab need otseselt ühele paneelajakirjanikule, et ta saaks segamatult vastata. Suhtlemine leiab aset kui mitme reportaaži edastamine järjestikusest (Patrona 2012: 149).

Joonis 1. Paneeldiskussiooni ülesehitus ja sõnavõttude järjekord Patrona (2012: 149) järgi

Võttes käesolevat formaati arvesse, siis on justkui jäetud mulje, et ajakirjanikud teavad siseinformatsiooni poliitilisest reaalsusest, mis veel – neid positioneeritakse kui inimesi, kellel on õigus avaldada personaalseid, ent eksperdile omaseid vaateid poliitiliste tegurite motiivide kohta ja kaugemale ulatuvaid tagajärgi valitsuse käitumisest, majandusest ja rahvast. Ajakirjanike monoloogid funktsioneerivad kui arvamused artiklid trükimeedias. Teisisõnu nad sihivad auditooriumi meelestatuse tabamisele oma vaadete avaldamisega (Patrona 2012: 159). *Online*-väitluse materjalide žanrilisest eripärast tuleb täpsemalt juttu käesoleva töö uurimistulemustes.

Formaadi puhul on oluline, et selle kontekst, kontseptsioon ja rollid on selged ning paigas, sest sellest oleneb, kuidas inimene protsessis käitub (Ytreberg 2004: 678). Produktsioon peab enne osalemist sekkuma ja ära defineerima, mis on osavõtt, mida see endast kujutab, sest muidu kujundavad osalejad või nende tiimid selle ise (ibid: 679). *Online*-väitluse kontekstis tähendab see seda, et moderaator või ajakirjanik peab olema vahel ja ära määratlema, mida

osalejad teevad. Tekitama neile võrdsed võimalused – tähemärkide arvu poolest ja selle poolest, et mõlemad saavad sama palju ruumi oma väideteks ja saavad vastata täpselt sama paljudele küsimustele.

Läbiviija, moderaator on mingis mõttes formaat. See tähendab, et tema väljendab just formaadist tulenevaid nõudmisi ja interaktsiooni (Ytreberg 2004: 685). *Online*-väitluse puhul tähendab see, et moderaator ja toimetaja esindavad formaati, sest nemad väljendavad, mida väitlusest oodatakse ning annavad väitlejatele kätte ettekirjutised ja juhendid.

2. Valim ja meetod

2.1 Valim

Käesolevas töös on uurimise all nähtus *online*-väitlus. *Postimees.ee* koduleheküljel ilmub umbes kord kuus kahe osapoole vaheline väitlus, mida jälgivad, toimetavad ja modereerivad enne uudisvoogu paiskamist üle meediaväljaande-poolne toimetaja ning Väitlusseltsi-poolne moderaator.

Etnograafiline vaatlus leidis aset 10. novembril 2011 (*Online*-väitlus: toogem osa ravimeid müügile ka väljaspoole apteek). Esimese väitluse osavõtjateks on Ravimitootjate Liidu juhataja Riho Tapfer ja Väitlusseltsi poole pealt Andreas Elme ja Paul-Matis Tärnpuu. Organisatoorse osa pealt võtavad väitlusest osa Postimehe vanemtoimetaja Alo Raun ja Väitlusseltsi moderaator Marleen Pedjasaar.

Vaatlejateks ja intervjuerijateks olid Ravimitootjate Liidu juures käesoleva töö autor, meediaväljaande-poolse toimetaja juures töö juhendaja Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituudi doktorant Marju Himma-Kadakas, Väitlusseltsi juures Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni magistrant Juhan Lang, moderaatori juures Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni magistrant Eveliis Eek.

Interaktiivsuse netnograafiline vaatlus ja väitlus leidsid aset 30. jaanuaril 2013. Väitluse teemaks oli „Eesti pakkugu pagulastele paremaid elamistingimusi“. Väitlusseltsi-poolseteks esindajateks olid Marleen Pedjasaar ja Sten Andreas Ehrlich, neile oponeeris Kristiina Ojulang. Moderaatoriks oli Väitlusseltsi kohtunik Herman Kelomees ja väljaande-poolne toimetaja oli Alo Raun.

Kahe väitluse puhul tuleb kohe välja tuua nende suur ajavahe – ühe vaatluse viisime läbi 2011. aastal 10. novembril ja teise 2013. aastal 30. jaanuaril ehk aasta ja ligi kaks kuud hiljem. Põhjuseks on ebaregulaarne väitluse toimumise kuupäevad ja lühike teatamise periood, millal *online*-väitlus aset leiab, sestap oli keeruline katset ja vaatlust korraldada. Paari kuu vältel 2012. aasta lõpus jäi ka *online*-väitlus üldse ära.

2.2 Meetod ja tööprotsess

Digitaaltehniloogial põhineva meedia, näiteks veebiajakirjanduse sisuloome protsesside uurimisel leiavad üha enam kasutust kvalitatiivsed meetodid nagu etnograafiline vaatlus või süvaintervjuu, sagedamini nende kahe eelmainitu kombinatsioon (vt. Erdal 2007; Dupagne & Garrison 2006). Käesolevas töös on kasutatud etnograafilist ja netnograafilist meetodit, mida täiendavad semistruktueeritud intervjuud ja vaatluslehed.

Etnograafiline strateegia annab võimaluse jälgida, kuidas inimesed on protsessidesse kaasatud. Veebiajakirjanduse uurija Steen Steensen (2008: 8) ütleb, et ääretult oluline on salvestada uuringu juures võimalikult palju erinevaid nüansse. Oma vaatluste ja intervjuude puhul kasutasime diktofoni, videokaamerat ning vaatluslehti. Videole või diktofonile salvestasime hiljem semistruktueeritud intervjuud.

Vaatluse puhul peab läbi viima ka intervjuusid, et situatsioonid ja teguviisid oleksid õigesti mõistetud nende õiges kontekstis (Steensen 2008: 8). On oluline jälgida nii tekstuaalset kui ka visuaalset poolt, et tulemused oleksid võimalikult täpsed. *Online*-väitluse uurimiseks kasutame kombineeritud vaatlusandmeid ning intervjuusid, mis salvestati 2011. aasta 10. novembril online-väitluse reaalajalise valmimise käigus.

Vaatlused said videona üles võetud moderaatori ja ühe väitluse osapoole juures, ülesvõtetele lisandusid vaatluslehed. Teise väitluse osapoole ja meediaväljaande toimetaja juures oli kasutusel diktofon ja vaatluslehed. Videona ei saanud me kõiki vaatlusi üles võtta, sest meie tehnilised võimalused ei võimaldanud seda.

Tegevused ja kogemused saavad sageli oma kaalu selle järgi, kuidas neid žestikuleeritakse. See on sama tähtis kui verbaalne väljenduslaad, seetõttu tuleb tähele panna ka kehakeelt. Seetõttu ongi filmimine parem kui ainult diktofonid. Et pisut tasandada seda, et kõikide vaatluste puhul polnud võimalik kaamerat kasutada, olid kasutusel vaatluslehed, kuhu tuli märkida, mida vaatlusalused parasjagu tegid, millest ajendatuna nad seda tegid ja kuidas nad seda ise kommenteerisid.

Meetodi kriitika

Etnograafia üheks negatiivseks pooleks on see, et see uurib tegelikult üksikjuhte, mis tähendab, et populatsioonile üldistuste tegemine on riskantne. Seda saab aga vähendada Carrolli (2004) sõnul sellega, et kogemust kirjeldavad erinevad osavõtjad. See vähendab „ohtlike üldistuste“ tegemise riski, kui suudame vaadelda ja intervjuuerida piisavalt paljusid, kel on antud situatsiooniga erinevaid kogemusi. Käesoleva töö puhul ongi püütud kajastada *online*-väitluse erinevate osapoolte kogemusi – nii kommenteerijate kui ka osalejate ja korraldajate omi.

2.2.1 Intervjuukava ja kesksed küsimused

Vaatluste puhul oli oluline lasta uuritavatel selgitada, mida nad parasjagu tegid ja mille tõttu. Mitteametlik, sealsamas tehtud intervjuud võib hiljem kombineerida formaalsete plaani järgi läbi viidud intervjuudega, milles intervjuu läbiviija küsib varasemate kogemuste baasilt moodustunud küsimusi või erinevaid teemasid (Carroll 2004). Selline lähenemine leidis aset ka käesolevas töös kirjeldatud vaatluste juures.

Intervjuud ei pea olema standardiseeritud. Pigem peab iga intervjuu pakkuma uurijale võimalust iga suheteahelikku laiendada, et kontrollida tervikpildi moodustamise protsessi ja teada saada, millised lisaküsimustele tuleb tähelepanu pöörata (Carroll 2004). Käesoleva töö intervjuud on semistruktueeritud, jätmaks võimaluse küsida täpsustavaid küsimusi, et uurijal oleks võimalus tervikpilti moodustada.

Intervjuu kesksed küsimused olid järgnevad:

- Kas *online*-väitlus on ajakirjandus?
- Kes on *online*-väitluses ajakirjanik?
- Mida teeb *online*-väitluses meediaväljaande-poolne toimetaja?
- Mida väitluse osapooled väitluses teevad ja kuidas nad oma rolli tõlgendavad?

Standardiseerimata, st etteantud vastusevariantideta intervjuu ehk süvaintervjuu on Vihalemma (2008: 1) sõnul avatud küsimustega, sundimatus õhkkonnas toimuv vestlus uurija ja responendi vahel. Sealjuures on uurija eesmärgiks koguda teavet uuritava fenomeni kohta

läbi sellega seotud subjektide tõlgenduse. Süvaintervjuu meetodi puhul on uurija eesmärgiks suurendada küsimuste valiidsust – ehk olla veendunud, et küsimus mõõdab seda nähtust, millest ta on huvitunud (ibid).

Vihalemma (2008: 1) määratluse järgi leidis vaatluse ajal aset mitteformaalne vestlus-tüüpi intervjuu, pärast vaatlust aga semistruktueeritud intervjuu. Sama määratluse järgi kuuluvad intervjuud pigem informandi-intervjuude alla, välja-arvatud Alo Rauni intervjuu puhul, mis on eksperdiintervjuu.

2.2.2 Etnograafilise vaatluse tööprotsessi kirjeldus

Käesoleva töö autor oli vaatlejaks Ravimitootjate Liidu juures, töö juhendaja Marju Himma-Kadakas oli vaatlejaks meediaväljaande-poolse toimetaja juures, Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituudi magistrant Eveliis Eek oli vaatlejaks Väitlusseltsi-poolse moderaatori juures, Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituudi magistrant Juhan Lang oli vaatlejaks Väitlusseltsi väitlejate juures.

Vaatluse strateegia leppisime vaatlejatega enne vaatlust kokku. Vaatluse strateegia nägi ette, et istume oma vaatlusaluste juures, kuid otseselt nende tegevusse ei sekku. Pigem paneme tähele ja jälgime, mida nad teevad, kuidas käituvad, millest tingituna nad käituvad üht- või teistmoodi. Parema ülevaate saamiseks küsisime vaatluse ajal vaatlusalustel kirjeldavaid küsimusi, et selgitada, mille tõttu nad oma käitumist muutsid või millest tingitult neil suuremad vaidlused, segadus tekkis.

Kahes kohas – Ravimitootjate Liidu ja Väitlusseltsi-poolse moderaatori juures – võtsime vaatluse üles videokaameraga ja kasutasime sealjuures vaatluslehti. Otsest põhjust selleks, miks video just neis kohtades sai tehtud, polnud, valik langes nendele kohtadele üsna juhuslikult. Väike mõjutus võib olla sellel, et toimetuses võinuks tekkida filmimisega probleem: seal on pinev töökeskkond, mida kaamera võib veel pingelisemaks muuta. Kuna aga tehnilised võimalused piiratud, siis kahes teises vaatluskohas – meediaväljaande-poolse toimetaja ja Väitlusseltsi väitlejate juures – pidime leppima diktofonide ja vaatluslehtedega ehk saime hääle, kuid mitte pildi. Vaatlejast olenes aga, millal ta küsib intervjuu küsimused – kas vaatluse ajal või vaatluse lõpus.

2.2.3 Interaktiivsuse vaatlus

Netnograafia või etnograafia internetikeskkonnas on uus kvalitatiivne uurimise meetodika, mis sisaldab endas etnograafilise uurimuse tehnikaid. Etnograafilise meetodiga võrreldes on netnograafiline meetod vähem aega nõudev ja vähem sekkuv. Peamiselt vaadeldakse osalejate käitumist kontekstis, mis pole uurijate poolt ette loodud. Netnograafia annab uurijale võimaluse uurida inimeste loomulikku käitumist veebikeskkonnas (Kozinets 2002: 2-3).

Netnograafia kriitikaks on see, et keskendutakse vaid ühele nüansile veebikeskkonnas, netnograafia puhul peab uurijal olema väga hea tõlgendamise oskus. Samuti on väga keeruline teha üldistusi ühe uuringu baasil väljaspool vaatluse all olnud gruppi (Kozinets 2002: 3). Seetõttu vajab see meetod enda toetamiseks veel uurimisnüansse. Käesoleva töö puhul on selleks etnograafiline meetod ja intervjuu väitluse osapoolte ning netnograafilisest vaatlusest osavõtjadega.

Interaktiivsuse katses osaleb kolm kommenteerijat, kelle rollid on järgnevad (vt lisa 1):

- kommenteerija (kommentaator Y - Signe), kes kommenteerib oma nime alt, ei küsi otseselt väitlejate käest midagi, vaid tõstatab diskussiooni kommentaariumis, jääb kommenteerimisel hea tava piiridesse ja keelekasutuses korrektseks;
- anonüümne kommentaator (kommentaator X - Hendrik), võimalikult palju sekkuv, kirjutab kommentaare nii teemakohaseid kui ka -kohatuid, reageerib kommentaariumis teiste kommentaaride peale, võib keelekasutuses minna üle piiri, elada ennast välja;
- oma nime alt esinev kommentaator (küsija - Ken), kes esitab otseselt väitlejatele suunatud küsimusi, ei astu kommenteerijatega diskussiooni.

Kommenteerijatena esinevad Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituudi magistrandid, vaatlejana käesoleva magistritöö juhendaja Marju Himma-Kadakas.

2.2.4 Netnograafilise vaatluse tööprotsessi kirjeldus

Vaatlusstrateegia puhul jagasime kõige pealt rollid ära. Teada oli, et vaatlejaks jääb käesoleva magistritöö juhendaja Marju Himma-Kadakas (vt lisa 3), seejärel pidasime nõu, kes on anonüümne kommentaator, kes küsija ja kes diskuteerija. Rollid jagasime diskussiooni käigus

ära, arvestades sealjuures, kui keegi soovis üht või teist kommenteerija rolli võtta. Me ei leppinud kokku, kui palju peame kommentaare igauks kirjutama ega ka mis intervalli tagant seda tegema peame. Kommenteerimine jäi iga vaatlusest osavõtja enda tundmuse küsimuseks.

Seejärel istusime arvutite taha ning ootasime *online*-väitluse algust. Niipea, kui väitlus algas, läksime kommentaariumidesse, et vastavalt oma rollile kommentaare kirjutada (vt lisa 2). Ken pidi küsijana süvenema, mida väitlejad seni olid välja käinud ja mis olid nende peamised argumendid. Nendest inspireeritult moodustas ta küsimused, mille kirjutas kommentaariumidesse, lisades juurde, kellele küsimus on mõeldud. Hendrik anonüümse kommenteerijana kirjutas pooljuhuslikke või radikaalsust väljendavaid kommentaare peamiselt kahe *aliase* alt. Hendrik reageeris pigem sellele, mis leidis aset kommentaariumis. Käesoleva töö autor kirjutas enda nime alt. Eesmärgiks oli kommentaariumit pidevalt monitoorida, püüda tekitada diskussioone erinevate teemade kohta, mis kommentaariumis parajasti tähelepanu tõmbasid. Seda sai teha vastates teiste mõtetele või saades teiste kommentaaridest inspiratsiooni.

Vaatleja istus eemal ning pani märkmetena kirja kommenteerijate reaktsioonid ja mis parajasti aset leidis, mis tõmbas kommenteerijate tähelepanu, millistel veebilehekülgedel osalejad viibisid, kuidas kommenteerijad käitusid ja kuidas käitus meediaväljaande-poolne korraldusmeeskond.

3. Uurimisküsimused

- **Mil määral rakendab väljaanne interaktiivsust kui meediumist tulenevat eripära?**
- **Mil määral rakendab kasutaja väljaande poolt pakutud interaktiivsust?**

Et mitte jääda ainult meediaväljaande tasandile, on käesoleva töö autor võtnud eesmärgiks uurida, millised on interaktiivsuse võimalused *online*-väitluse puhul ja kuidas väljaanne auditooriumit kaasab – milles kaasamine väljendub.

- **Milline on ajakirjaniku professionaalne roll *online*-väitluses?**

Selle küsimuse puhul soovib käesoleva magistritöö autor teada, mida teeb ajakirjanik *online*-väitluse juures. Seda uurin intervjuerides ajakirjanikku ning *online*-väitluse osapooli: moderaatorit ja kahte väitluspoolt. Selgub ka sealjuures, keda väitlejad ja moderaator antud situatsioonis peavad ajakirjanikuks. Kuna nad on ise ühtlasi sisuloojad, siis saavad nad tuua välja vaatenurka, mis puudutab otseselt nende teksti ja ühtlasi kogu *online*-väitlemise protsessi. Moderaatori puhul selgub, kui palju on temal võimalust mõjutada sisu, teemavalikut ja väitlejate valimist. Ajakirjanik kirjeldab ja hindab, milline on tema roll *online*-väitluses ja mida ta väitluse puhul täpsemalt teeb.

- **Milliseid lahendusi on meediaväljaanne formaadi väljaarendamisel kasutusele võtnud?**

Online-väitluse puhul on reaalne formaat – väitlus – sobitatud *Postimees.ee* keskkonda. Sellele on lisandunud veel auditooriumi interaktiivsuse võimalus. Käesolev töö uurib, kuidas formaadi sobitamine on kulgenud, millised on veebikeskkonna eelised väitluse läbi viimisel ja millised on takistavad tegurid ja milliseid lahendusi nendest teguritest ja eelisteustest tulenevalt on meediaväljaanne formaadi väljaarendamisel kasutusele võtnud.

4. Uurimistulemused

Käesoleva peatüki all esitab töö autor uurimistulemused. Tulemused on esitatud vaatluste ja intervjuude baasil. Uurimistulemused on jaotatud peatükkide kaupa: interaktiivsus ja selle kasutamine *online*-väitluse juures, ajast tulenevad aspektid *online*-väitluse juures ja ajakirjaniku roll *online*-väitluse sisuloomes. Igal peatükil on oma alapealkirjad.

„Toimetus“ käesoleva peatüki kontekstis tähendab meediaväljaande-poolse toimetaja ja Väitlusseltsi-poolse moderaatori koostööd. Kuna suures osas on kogu *online*-väitluse ettevalmistamine ja läbiviimine (teema, väitlejate ja lugejaküsimuste valimine) koostöö, siis uurimistulemuste osas võttis käesoleva töö autor need kaks instantsi kokku „toimetusena“, et väljendada üldisemat pilti seal, kus eraldi rollide välja toomine polnud vajalik. Ehk mida teevad meediaväljaande-poolne toimetaja ja Väitlusseltsi-poolne moderaator koos ära selleks, et väitlus aset leiaks.

4.1 Interaktiivsus *online*-väitluses

Käesoleva magistr töö üheks huviks oli uurida, kuidas *Postimees.ee*, kasutades ära väitluse formaati, kaasab tavapärasest erinevalt auditooriumit kogu protsessi. Selleks viisime läbi ühe väitluse netnograafilise vaatluse.

4.1.1 Auditooriumi võimalused *online*-väitluse juures

Meediaväljaande-poolne toimetaja laadib väitluse erinevad osad üles Postimehe veebikeskkonda. Sisu, mis lugejateni jõuab, täieneb intervalli tagant – selle pikkus oleneb väitlusest, vaatlusaluse väitluse puhul oli selleks umbes pool tundi.

Samas on auditooriumil võimalus väitlusest osa võtta: hääletada ja kirjutada kommentaare. Mõnel juhul pääseb osa auditooriumist oma küsimus(t)ega ka väitlusesse. Sellega kasutab *Postimees.ee* ära digitaalmeedia poolt pakutud üht omapära, millele viitab ka Karlsson (2008: 9) ehk interaktiivsust.

Online-väitluse puhul on võimalik meediakasutajal osaleda *gallupis*, mille leiab väitluse esileheküljelt. Välja on pakutud kaks võimalust: kas oled ühe või teise väitleja seisukohtade poolt. Seal väljendub hetkel vastanute arv ning kuhu poole seis on kallutunud.

Lugeja saab osaleda kommentaariumis, seal ei ole tavapäraselt nõuet sisse registreerimiseks, kommenteerida võib nii anonüümselt kui ka oma nime alt. Mõnel korral saab kommentaare edastada vaid konkreetselt identifitseeritult- seda juhul, kui kajastamisel on delikaatne või eetiliselt keeruline teema (nt pagulaste olukord Eestis). Veel on võimalus, et enne, kui anonüümse allika kommentaar üles läheb, läbib see meediaväljaande-poolse kontrolli. Kommentaariumis on lugejal võimalus vastata teiste kommentaaridele ja neid hinnata.

Hindamine leiab aset kommentaarile kas +1 või -1 panemisel. Väitlusest osavõtjate mõttekäike saab lugeja samuti hinnata, andes sellele siis kas +1 või -1 punkti.

4.1.2 *Online*-väitluse netnograafiline vaatlus

Interaktiivsuse netnograafilisest vaatlusest ilmnes, et auditooriumile anti teada, et väitlejatele on võimalik esitada küsimusi, küll aga tuli vaatlusest välja tõsiasi, et konkreetselt sõnastatud ja adresseeritud küsimused riskiküsitlusesse ei jõudnud (vt lisa 2). Küsimusteks valis toimetaja välja ja vormistas tegelikult need kommentaarid, mis tundusid lihtsamad „tõlkida“ ja modifitseerida.

Esimese lugejaküsimuse puhul (vt tabel 1) kirjeldas kommenteerija Väitlusseltsi poolt välja käidud väidet ning esitas sinna otsa retoorilise küsimuse. Selle kommentaari üheks ideeks oligi esitada konkreetne ja lakooniline küsimus ilma ühegi viiteta, kellele küsimus on mõeldud. Tegu oli lühikese ja konkreetse lause ja küsimusega, mille puhul panustas kommenteerija pigem kommentaariumi-sisesele diskussiooni tekkimisele. Küsimus baseerus laial väitel.

Kuivõrd esimese küsimuse algne variant oli suhteliselt selge ja kergesti leitav, siis teise küsimuse algse variandi otsing nõudis pikemaajalisemat monitooringut ning analüüsi. Kommentaariumis oli suhteliselt vähe kommentaare ja nende hulgast õige leidmine polnud eriti keeruline, sest otseselt toetavat seisukohta ja pikemat analüüsi väljendas vaid üks

kommentaari.

Teise küsimuse puhul formuleeris „toimetus“ (ehk moderaator või meediaväljaande-poolne toimetaja) ühest pikast kommentaaris kokku küsimuse ja kaks lisalauset. Kommentaari puhul ei esitanud kommenteerija küsimust ega viidanud, kellele kommentaar oli suunatud.

Mõlemal juhul olid algkommentaariid tegelikult diskussiooni-tõstatavad, mitte kellelegi otseselt suunitletud mõtteavaldused (vt tabel 1). Läbi viidud interaktiivsuse katsest selgus, et konkreetsete küsimustega pöörduvaid lugejaid tegelikult ei kaasata, küll aga kasutatakse nende kommenteerijate teemaalgatusi, kes tõstavad lugeja huvi või kelle kommentaar on lühike ja konkreetne.

Kui interaktiivsust on välja toodud kui „räägi kaasa“ võimalus, siis vaatlusest ilmnes, et tegelikult ei võta toimetaja või moderaator „küsija“ poolt korralikult vormistatud ja suunatud küsimusi kasutusse. Auditooriumi-poolsed küsimused valib välja kas toimetaja või moderaator, lõpliku otsuse võtab siiski vastu meediaväljaande-poolne toimetaja, kes küsimused veebikeskkonda üles laeb. Vaatlusest ilmnes, et küsimused, mille moderaator või toimetaja välja valis, ei olnud kommentaatorite poolt esitatud sellises vormis, nagu nad lõpuks väitlejateni jõudsid – see tähendab, et kommentaariid olid toimetatud küsimusteks. Sellest tõstatubki küsimus, mille alusel ja kuidas kommenteerijad oma küsimustega löögile saaksid, sest kommentaariid, mida *Postimees.ee* kommentaariumidesse ootab, pole seelses keskkonnas täpselt lahti seletatud.

Küll aga on väitluse esimese osa sissejuhatuses kirjas, et „paremad käesoleva loo kommentaariumisse esitatud lugejate küsimused esitatakse risküsitluse lõpus mõlemale osapoolele“, mis tähendab, et kommentaariumisse on kindlasti oodatud lugejate-poolsed küsimused. Oma arvamuse avaldamine on vaikimisi kokku lepitud kui kommentaariumi tavapärase osa. Selge pole ent see, mida tähendab väitluse kontekstis „parem“ või „halvem“ küsimus ehk puudu on otsene selgitus, mida peaks lugeja, kellel on küsimus, tegema selleks, et oma küsimust paremaks muuta, millega lõpuks risküsitluse jõuda.

Enne toimetamist ehk algne kommentaar	Toimetatud lugejaküsimus, mis jõudis riskküsitlusse	Kellele „toimetus“ lugejaküsimuse esitas
Signe: Eesti ühiskonnas ja poliitikas on suhtumine pagulastesse valdavalt ükskõikne või negatiivne. Millel see väide tugineb?	Kuidas põhjendate väidet, et Eesti ühiskonnas ja poliitikas on suhtumine pagulastesse valdavalt ükskõikne või negatiivne?	Väitlusseltsi-poolsetele väitlejatele
<p>Leo Kall: Ela Rootsis ja uuri seda asja natuke ja sa saad aru, et see on vaid mündi tagakülj mida sa kirjeldad. Ilma immigratsioonita ei oleks ei Rootsi, ega ükski teine Lääne-Euroopa riik täna sellisel ühiskondlikul arengujärjel nagu nad praegu on.</p> <p>Enamus pagulastest/immigrantidest teevad tööd ja maksavad makse, õpivad ära kohaliku keele ja kohanevad. Vaid väiksem osa on probleemne. See võib olla silmatorkav ja häiriv, aga on ikkagi vaid väiksem osa tervikpildist.</p>	Miks mitte vastu võtta pagulasi? Pagulased, kes siia jõuavad on väga ettevõtlikud inimesed - nad on tohutult vaeva näinud selleks, et siia jõuda. Nad on motiveeritud õppima, töötama.	Kristiina Ojulandile

Tabel 1. Riskküsitlusse valitud lugejaküsimused enne ja pärast toimetamist

Vaatlusest tuli välja, et konkreetselt osalejatele suunitletud küsimused jäid moderaatori või toimetaja poolt kasutamata. Meie-poolne vaatlusmeeskond esitas asjakohaseid küsimusi väitlejatele, mille juurde olid lisatud ka, kellele täpsemalt on küsimus mõeldud (vt lisa 2). Ükski selline kommentaar aga toimetaja või moderaatori poolt kasutust ei leidnud, ühtlasi ei jõudnud need väitlejateni, mis näitab, et need, kellel on realselt asjakohane küsimus olemas, ei saa aga moderaatori või toimetaja valikute tõttu diskussioonis kaasa lüüa, ent need, kes kommentaariumisse omapoolse kommentaari jätavad, jõuavad küsimusteks vormistatuna väitlejateni, kuigi see ei pruukinudki nende eesmärk olla.

Reageeringu ehk hääletamise lugejate poolt kommentaariumis tõid esile kõik vaatluses kirjutatud kommentaarid, mis omakorda viis asjaoluni, et kommenteerijad ei tahtnud kommentaariumist lahkuda. Seevastu tahtsid nad pidevalt kommentaariumit „värskendades“ näha, kas keegi on nende kommentaarile andnud oma positiivse (ehk +1) või negatiivse (-1) hinde. Selline käitumine viis lõpuks asjaoluni, kus väitlusel hoidis silma peal vaid see kommentaator, kes küsis konkreetselt väitlejatele suunatud küsimusi, teised diskuteerisid kommentaariumis ning jälgisid oma kommentaaride populaarsust.

Diskussiooni tõstatas ainult üks (vt lisa 2). Kommentaar oli Väitlusseltsi väidet kritiseeriv ja sellele vastas inimene, kes pigem pooldas Väitlusseltsi väiteid ning vaateid. Tema vastused olid pigem Väitlusseltsi väiteid selgitav, tehes seda suhteliselt argumenteeritult. Sellest arenes välja diskussioon, kus teema algataja vastas kommenteerijale ning vastupidi. Selle kommentaari puhul oli tegu ainsa kommentaariga, mis kutsus esile diskussiooni. Teiste kommentaaride puhul näidati meelsust, hinnates kas +1 või -1.

Väitlusseltsi-poolne moderaator ja meediaväljaande-poolne toimetaja ütlesid intervjuus, et välja valituks osutuvad asjakohased küsimused, mida võidakse pisut modifitseerida. Materjali üles laadimine käib läbi meediaväljaande-poolse toimetaja, kes toimetab, kontrollib tekste ja valib lõpuks sobivad küsimused. Sealjuures oli täheldada, et meediaväljaande-poolne toimetaja kustutas kommentaari, mis oli teemakohane, kedagi otseselt ei riivatud, kuid mille puhul võib öelda, et sõnavõtt oli hinnanguline. See toetab Steenseni (2011: 213) väidet, et vaatamata digitaalplatvormi pealetulekule on traditsiooniline väravavahi norm jätkuvalt väga tugevasti praktiseeritav.

Jenkins (2004: 37) ütleb, et ka tarbijad saavad sellest kõigest kasu: nad õpivad, kuidas kasutada erinevaid meedia tehnoloogiaid selleks, et tuua meediavool enda kontrolli alla ja kuidas suhelda/astuda interaktsiooni teiste kasutajatega. Nad võitlevad õiguse nimel oma kultuuris rohkem osaleda. Kaasa rääkimise võimalust *online*-väitlus küll pakub, samuti saavad inimesed kommentaariumis teiste kasutajatega suhelda ja interaktsiooni astuda, küll aga otseselt väitlusesse nad sekkuda ei saa.

Kommentaariumis on lugejal võimalus vastata teiste kommentaaridele ja neid hinnata. Seega avaneb auditooriumil võimalus omavahelisele (*many-to-many*) diskussioonile (Hall 2001: 53). Uuringust ilmnes, et osalejad kippusid jääma kommentaariumisse ja väitluse käigu jälgimine

jäi teisejärguliseks. Pigem tekitas elevust see, kui kellegi kommentaari hinnati, kustutati või kommenteeriti.

4.2 Ajast tulenevad aspektid *online*-väitluse juures

Etnograafilisest vaatlusest selgus, et meediaväljaande-poolne toimetaja saab materjalid enne lugejatele väljakuulutatud tähtaegade kukkumist. Seejärel loeb ta materjalid läbi ning viivitab nende veebi üles laadimisega. Ta täiendab *online*-väitluse materjale jooksvalt, mis on veebikeskkonnale iseloomulik (Karlsson 2008) ja mis on üheks võimaluseks, kuidas *online*-väitluse formaati üldse läbi viia – pidevalt saab sisu uuendada ning täiendada. Seda toetab asjaolu et veebis on mahu mõttes ruumi piiramatult (Hall 2001: 53). Meediaväljaande-poolne toimetaja töö vaatluse intervjuus ka välja selle omapära, et ajalehes ei saa väitlust läbi viia, sest seal puudub võimalus lühikese intervalli tagant sisu uuendada ja täiendada.

„Paberil ei saa leht ilmuda minut minuti järel, eks ole. Seda ei saagi võrrelda, aga kui laiemalt vaadata, siis siin ma ei pea nii palju läbi analüüsima kui lehe artiklis. (Meediaväljaande-poolse toimetaja vaatlus)

Meediaväljaande-poolne toimetaja kasutab peale pideva täiendamise võimaluse ära meediumi poolt pakutavat „kohesust“ ja „kiirust“ läbi selle, et ta konstrueerib *online*-väitluse justkui reaajas. See tähendab, et auditoorium saab pidevalt väitluse juures täiendavat materjali. Näib, nagu tegu oleks narratiivse tegevusega, mis toimub just nüüd ja just praegu ehk jääb mulje, et väitlejad istuvad arvutite taga ja niipea, kui nende vastused on valmis, lähevad need kohe väljaandesse üles. Vaatlusest aga ilmses, et enne, kui materjal läheb väljaandesse üles, on seal vahel moderaatori ja toimetaja sõel, kus materjal toimetatakse ja vajadusel saadetakse väitlejatele täiendamiseks tagasi.

Tegelikult viivitab meediaväljaande-poolne toimetaja uute osade üles panemisega ning hoiab seeläbi lugeja pinevust, sest ta on jätnud mulje, et väitlus toimub reaajas, ent vaatlusest selgus, et meediaväljaande-poolsel toimetajal on materjalid käes enne tähtaega. Meediaväljaande-poolne toimetaja tekitab auditooriumis lootust, et kohe jõuab internetti üles uus tükk materjali, need inimesed, kes vajavad pidevalt uut ja täiendatud materjali, käivad seega pidevalt selle „jahil“, vajutades *online*-väitluse pealkirjadel ja „värskendades“

lehekülge.

Sellega on väljaande poolt tekitatud kiirendusefekt, mis on ajaraamiga piiritletud – on kindlad kellaajad, kui peab materjali üles lükkama. Kuigi veebiväljaanded on hakanud üha enam väärtustama materjali, mis ei ole ajakriitiline (Steensen 2008: 822), siis *online*-väitluse puhul jääb vastupidine mulje, tegu on suhteliselt uue formaadiga, tundub, nagu toimuks kõik reaajas ja on näiliselt ka ajakriitiline ehk on formaadi-põhiselt ära määratletud, nn mängureeglid on väitlejate jaoks paigas.

Väitlusseltsi-poolne moderaator tunnistab intervjuus, et meediaväljaande-poolne toimetaja laadib väitlejate saadetud tekstid üles viivitusega. Moderaator ja toimetaja on kokku leppinud, et toimetajale jääb lõplik sõna – tema laadib materjalid üles. Samas lisab moderaator, et tal on samuti võimalus neidsamu tekste meediaväljaandesse üles laadida, ent kokkuleppe-kohaselt teeb seda siiski väljaande-poolne toimetaja.

„Alo [Meediaväljaande-poolne toimetaja – S.I.] lükkab ka tekstid üles aeg-ajalt väikese viivitusega. Oleme kokku leppinud, et tema paneb selle üles. Võin seda ka ise teha, aga oleme kokku leppinud nii.“ (Väitlusseltsi-poolse moderaatori vaatlus)

Kiiruse aspektist tuleb juttu ka veebikeskkonnast üldisemalt kõneldes. Meediaväljaande-poolne toimetaja leiab, et *online*-väitluse puhul on võimalus kvaliteetsemalt teemasse süveneda. Samas läheb see vastuollu meediaväljaande-poolse toimetaja intervjuus väljakäidud teise väitega, et „*online*’is ei pea see lattu nii kõrge olema“. Jutt on teema kvaliteedist – see ongi koht, kus väited lähevad omavahel vastuollu: ühelt poolt väidab meediaväljaande-poolne toimetaja, et veebikeskkond annab võimaluse süveneda valdkondadesse ja teha seda kvaliteetselt, teisalt aga tunnistab ta, et teemade valimisel pole lattu veebikeskkonnas väga kõrgel.

„Kui online eriti ei suuda võistelda muuga kui kiirusega, ka meil on see – et anname lood, mis ei ole nii ajakriitilised lehte. Siis saame puudutada neid valdkondi, kus me saame olla kvaliteetsed ja mida meilt ära ei saa võtta.“ (Meediaväljaande-poolse toimetaja vaatlus)

Online-väitluse eesmärgiks on üleval hoida pinevust, kasutada ära veebi omapärasid – kiirust,

kohesust – kui meediumi tehnoloogilist potentsiaali. Ajakirjanikud töötavad õhkkonnas, kus olulised märksõnad on kohesus, kiirus, kiirete otsuste langetamine, rutakus ning kiirendatud reaajas tegutsemine (Deuze 2004: 449). Eesmärgiks on näidata, et väitlus toimub reaajas. Seetõttu jaguneb *online*-väitlus mitmeks tükiks, tähendab, et iga väitluse osa on eraldi sisuplokk.

Väitluse erinevateks osadeks on järgnevad: avakõne, risküsitlus, lõppsõna ja juurde on lisandunud kohtuniku-poolne kokkuvõte (mis on alates 21. 12. 2011 olnud kasutusel, kuid mitte igal järgneval korral). Sellest lähtuvalt on lugejal võimalus valida, millist osa väitlusest ta parasjagu loeb – see tähendab, et meediaväljaanne on väitluse tavapärase jaotuse võtnud üle veebikeskkonda. Igal osal on erinevad pealkirjad.

Intervjuus meediaväljaande-poolse toimetajaga selgus, et selline jaotus on taotuslik ja sellega pakutakse lugejale valikuvabadust ja mitmekesisust: tervet väitlust ei pea lugema, võib sirvida vaid pealkirju ja lugeda sisu selles osas, kus lugeja ise soovib peatuda. Näiteks lugeda risküsitluse pealkirju, ent sisu juures peatuda vaid lõppsõnas.

Fragmenteerimisega on nad tegelikult vähendanud mahtusid, sest tekstimassiivid võivad jätta mulje, et sisusse süvenemine võtab palju aega, läbi tuleb lugeda palju materjali (Shaikh & Chaparro 2004). See viib inimesed kergema vastupanu teed, kus loetakse vaid näiteks sissejuhatust või pealkirja. *Online*-väitluse fragmenteerimisega on meediaväljaanne loonud olukorra, kus lugejale pakutakse rohkem valikuvõimalusi – see on üks veebiajakirjanduse omapärasid (Wise et. al 2008). Auditoorium valib ise: kellel on aega, et väitlusesse süveneda, saab seda teha lugedes läbi kõik, mis väitluses ilmub, need, kellel pole aega või suurt huvi, saavad vajutada erinevatel väitluse osadel ja valida, mida nad täpsemalt lugeda soovivad.

„Kellel on aega, see jälgib kogu aeg, kellel on vähem aega, see poole tunni tagant, kui see on muutunud, mõni loeb ainult pealkirjad ära ja läheb ainult risküsitlusse sisse. Mõni vaatab kõik järjest ära. Idee on valikuvabadus, mitmekesisus.“
(Meediaväljaande-poolse toimetaja vaatlus)

Tehnoloogiline eripärana on interaktiivsus – inimesed saavad väitluse ajal edastada oma meelestatust ja kommentaare. Sellest johtuvalt näitas interaktiivsuse netnograafiline katse, et kommentaariumis võib hargneda diskussioon hoopis teistel nüanssidel kui väitluses.

Vaatlusest ilmnes, et pigem edastavad kommenteerijad kommentaariumis oma meelestatust teema suhtes, mitte otseselt selle suhtes, mida väitlejad väidavad. Kui aga üldse anda auditooriumile võimalus kommenteerida, siis peaks meedia nad enda jaoks ära kasutama ja haarama nad meedia tootmise protsessi (Domingo 2008: 8). *Online*-väitluse puhul tundub, et diskuteerimiseks on kommenteerijatele kommentaariumis antud küll ruum, kuid neid ei kaasata *online*-väitluse protsessi – pigem käib diskussioon väitlusest eraldiseisvalt. Seda näitas ka interaktiivsuse vaatlus, kus selgus, et kommentaarium hakkas oma elu elama ning kommenteerijad ei jälginud, mis väitluses parasjagu aset leidis.

Interaktiivsus peaks justkui tähendama, et mitmekesisemad hääled muutuvad kuuldavamaks ja et erinevad vaatenurgad tehakse nähtavamaks. Kui juba üks vaatenurk muutub avalikuks, siis tekib vajadus diskussiooni järele – miks üks versioon on parem kui teine (Karlsson 2008: 8). Interaktiivsus *online*-väitluses väljendub fragmenteerituses mitte ainult formaadi puhul, vaid kommentaariumi ja väitluse omavahelises suhtes. Diskussioonid leiavad aset kahes eraldiseisvas kohas: kommentaariumis ja väitluses.

4.3 Ajakirjaniku roll *online*-väitluse sisuloomes

Uurimistulemustes on esitatud, kuidas tõlgendavad enda ja ajakirjaniku rolli *online*-väitluses erinevad osapooled. Intervjuud leidsid aset etnograafilise vaatluse ajal.

Ravimitootjate Liidu poolt esines tekstis juht Riho Tapfer. Väitlusseltsi poolt esitasid argumendid Andreas Elme ja Paul-Matis Tüرنpuu. Avakõne juures oli autorina pealkirja all kirjas meediaväljaande-poolne toimetaja, risküsitluse osa juures olid autoritena kirjas nii meediaväljaande-poolne toimetaja kui ka Väitlusseltsi-poolne moderaator, lõppsõna juures olid kirjas väitlejad ja meediaväljaande-poolne toimetaja.

4.3.1 Osapooled ja nende hinnangud rollide jaotumisele

Osapoolte hinnang *online*-väitlusele – kas tegu on nende meelest ajakirjandusega?

Arvamused jagunesid intervjuueeritavate puhul erinevalt. Ravimitootjate Liidu juhi meelest on

online-väitlus ajakirjandus, sest see leiab avaldamist *Postimees.ee* leheküljel. Ravimitootjate Liitu nõustanud pressinõunik aga selgitas, et Ravimitootjate Liidu poolne käitumine pole ajakirjandus. Pigem viitab ta ajakirjaniku rollile ja sellele, et selles protsessis saab ajakirjanik olla vaid Postimehe-poolne vanemtoimetaja.

Juurde tuli kolmanda osapoole arvamus, kelle vastused näitavad kompetentsi ja kindlat arusaama meediast. Küsimus tekitas Ravimitootjate liidu poolsetes väitlejates arutelu, kus ühiselt koondunud selge „jah“ või „ei“ välja ei tulnudki, pigem leidis Tapfer üht ja pressinõunik teist, kuid hiljem Tapfer justkui vahetas spetsialisti mõjutusel oma arvamust.

„Ei no kindlasti on tegu sellises formaadis ajakirjandusega, aga ma arvan, et sellist diskussiooni tohiks teha ka nende vahel, kes tegelikult on otsustajad, ehk huvigruppide vahel, ütleme Ravimitootjate Liit, apteegid, hulgimüüjad, sotsiaalministeerium, konkurentsiamet – need võiksid nagu omavahel argumenteeritult arutleda eelnõu osa.“ (Ravimitootjate Liidu vaatlus)

Sarnaselt Ravimitootjate Liidu juhi Tapferi arvamusele, leiavad Väitlusseltsi väitlejad, et *online*-väitluse puhul on tegemist ajakirjandusega. Sealjuures ei pea nad *online*-väitluse juures oluliseks nüansiks toimetaja-poolset sekkumist, nad leidsid hoopis, et *online*-väitlusesse poleks otseselt vahendajat ajakirjanikuna tarvis ja selle järelduseni viis meediaväljaande-poolse toimetaja vähene sekkumine sisuloome protsessi. Nende meelest määratleb keskkond, kuhu materjal üles läheb, ära selle, et tegu on ajakirjandusega, oma rolli tõlgendavad nad ajakirjanduslikus kontekstis arvamused artiklite kirjutajatena.

Väitlusseltsi väitlejad toovad välja nüansi, et *online*-väitluses lähevad tekstid nende meelest üles moonutamata ehk toimetamata. Õelda saab seda, mida realselt ka mõeldakse ja kirja pannakse, keelavat-käskivat toimetajat justkui vahel polegi. Vaadates eelnevaid intervjuulõike, tuleb neist ka välja, et meediaväljaande-poolse toimetaja osalust peavad nad väheseks ning pigem mehaaniliseks, mis tähendab, et väitlejad saavad otseste piiranguteta õelda seda, mida soovivad ja nende teksti üle ei toimetata. Pärast lühikest eneseanalüüsi tunnistavad väitlejad, et päris otsekohele nad oma mõtteid väljendada ei saa, põhjendavad nad vastutusega auditooriumi suhtes.

„Praegu oli Alo Raun toimetaja. [...] Ma sain aru, et ta vaatas meie komavead üle ja

pani teksti sisuliselt toimetamata üles. Tegi mõned sõnad boldiks. Kuna tegu on arvamusega, siis pole väga ajakirjanikku vaja vahele. [...] Sisuliselt pidi ta tegema pidi mehaanilist tööd tegema. Ta pidi jälgima ja kopeerima, et asjad üles saaksid. Tema roll ajakirjanikuna oli pigem väikene. [...] Siin saab otsekohesemalt öelda, pole filtreid vahel.” (Väitlusseltsi vaatlus)

Väitlusseltsi-poolne moderaator näeb *online*-väitluse puhul sümbioosi kahe eraldiseisva instantsi vahel – Eesti Väitlusseltsi ja Postimehe. Intervjuu põhjal saab öelda, et Väitlusseltsi eesmärgiks on tõstatada ühiskonnas diskussioon ja nad teevad seda läbi Postimehe. Samas leiab moderaator, et kirjalik väitlusformaad on ajakirjanduse osa, küll vähekasutatud, kuid siiski kuulub ajakirjanduse alla.

„Postimees saab kõrgevaliteedilist sisu ja arutelu, meie saame ühiskonnas tõstatada diskussiooni. [...] Ma arvan, et ta on suhteliselt väike osa hetkel ajakirjandusest. The Economist kasutab ka ju kirjaliku väitluse formaati.” (Väitlusseltsi-poolse moderaatori vaatlus)

Võrreldes *online*-väitluse teiste osapooltega ei nõustu meediaväljaande-poolne toimetaja esialgu väitega, et *online*-väitluse puhul on tegu ajakirjandusega. Selle peale pikemalt mõeldes jõuab ta tõsiasjani, et tegu on ajakirjandusega, kuna *online*-väitlus sarnaneb ajakirjanduslike žanridega. Lisaks defineerib ta ennast *online*-väitluse formaadis ajakirjanikuna, sealjuures toob ta välja, et ta seisab *online*-väitluse ajal pigem eemal ning ei sekku otseselt väitlejate poolt toodetud sisusse, mis toetab mõnevõrra Väitlusseltsi väitlejate välja käidud mõtet toimetaja kohta.

„Et me võime siin Postimehes mõelda ja teha eksju, aga lõplikult peaksidki teadlased ütlema. Aga ma ise arvan küll. [...] vestlusring, isemodereeruv vestlusring paberlehes, et see oleks siis võib-olla selline nendest tavalistest žanritest kõige sarnasem. Et kui võtta, siis mingi pretsedent on nagu olemas. Ajakirjanik on nagu rohkem kõrvaltvaataja kui osaleja.” (Meediaväljaande-poolse toimetaja vaatlus)

Ravimitootjate Liidu pressinõuniku meelest teeb ajakirjandust *online*-väitluse kontekstis vaid meediaväljaande-poolne toimetaja. *Online*-väitluse kontekstis toimetab meediaväljaande-

poolne toimetaja väitlejate poolt toodetud sisu, seega modifitseerib juba varem toodetud materjali. Ajakirjanduseks muutub materjal pressinõuniku meelest pärast meediaväljaandepoolse toimetaja toimetamist.

„See ei ole ajakirjandus, mida me teeme. Alo Raun on ajakirjanik ja tema teeb ajakirjandust.“

Vaatleja: *„Kas online-väitlus on ajakirjanduse osa üldse?“*

„Kuna ta on toimetatud, siis on ju?“ (Ravimitootjate Liidu vaatlus)

Väitlusseltsi väitlejad leiavad, et *online*-väitlus on ajakirjandus, kuna selle tarvis leiab aset teema tõstatamine, arvamuse avaldamine ja avalik diskussioon, kus suhtekorraldajad ei saa dialoogi mõjutada.

Online-väitluse tegemise eesmärgiks oli see, et mingid teemad, mille kohta pole tekkinud dialoogi, näiteks mingid PR sõidavad sellest dialoogist üle. (Väitlusseltsi vaatlus)

Väitlusseltsi-poolse moderaatori nägemus kattub Väitlusseltsi omaga, ta toob välja, et just diskussiooni tõstatamine on üheks oluliseks nüansiks, mis teeb *online*-väitlusest ajakirjanduse. Sellele lisaks toodavad väitluses osalejad moderaatori meelest kõrgekvaliteedilist ajakirjanduslikku sisu, mida ajakirjanduslik ettevõtte saab ära kasutada enda sisu juures ja tõsta seeläbi oma kvaliteeti.

„Kvaliteetse ajakirjandusliku sisu – on väga kõrgel tasemel väitlused. Meil on väga lihtne tõstatada diskussiooni ajakirjanduses. Ja see forsseerib seda sisukat diskussiooni ja tõstab seega ajakirjanduse kvaliteeti.“ (Väitlusseltsi-poolse moderaatori vaatlus)

Kes on *online*-väitluses ajakirjanik?

Ravimitootjate Liidu juht Tapfer defineerib ennast aga *online*-väitluses pigem allikana, kes edastab ajakirjanikule materjali. Pigem leiab ta, et esindab ühe valdkonna huvigruppi, kellele on antud võimalus oma arvamust veebiväljaandes avaldada. Ajakirjanikuks ta ennast *online*-väitluse protsessis ei pea.

„Mina defineerin ennast ühe valdkonna huvigrupi esindajaks.[...] Jah, ma arvan et ma olen siis pigem allikas, kui niipidi end sõnastada. “ (Ravimitootjate Liidu vaatlus)

Väitlusseltsi väitlejad ei pea ennast otseselt ajakirjanikeks, pigem näevad nad endal vahendaja rolli. Samas tunnistavad nad, et üheks nende-poolseks nõudeks oli see, et neid tituleeritakse kui Väitlusseltsi, mitte kui arstitudengeid, sest see võib viia olukorrani, kus neid tsiteeritakse kui arste. Ehk nad peavad siiski *online*-väitlust ajakirjanduse osaks, *online*-väitlust leiab aset meediaruumis ja ühtlasi peavad nad ka meediaväljaande-poolset toimetajat ajakirjanikuks, ennast nad sellena ei näe, sest teevad oma tööd ajakirjaniku omast teisiti.

„Eriti ohtlik on eriti selle teema puhul ka, et kui ma kirjutan oma nime taha, et olen arst või arstitudeng, et siis üldistatakse [minu arvamuse] arstide arvamuseks. [...] et kui keegi kirjutab arvamuseartikli, siis järgmine refereerib seda, kui „arstid on nõus, et...“ või et „arstid arvavad, et...“ [...] Me oleme vahendajad. “ (Väitlusseltsi vaatlus)

Väitlusseltsi-poolne moderaator arvab, et *online*-väitluse puhul saab ajakirjanikuna määratleda nii teda kui ka väitlusest osavõtjaid. Ta leiab, et määravaks aspektiks on tema puhul see, et moderaatorina räägib kaasa teemavalikus, valib välja lugejaküsimusi ja teeb seda oma subjektiivsel arvamusel tuginedes. Väitlejaid näeb ta ajakirjanikena, sest nad küsivad küsimusi, mida moderaator näeb kui üht ajakirjaniku tööülesannet. Samas vaidleb moderaator ka kohe oma nägemusele vastu – kommentaatoreid ta ajakirjanikuna ei tõlgenda, kuigi nad võivad küsimusi esitada, mis on moderaatori hinnangul üheks ajakirjaniku tunnuseks. Moderaatori meelest pole kommentaatorid ajakirjanikud, kuna nad ei asetu ajakirjanduslikku konteksti ja jäävad küsimuste küsimisel liiga kitsaks ning isiklikule tasandile.

„Jah võib öelda, et kõik on ajakirjaniku rollis. Ma räägin kaasa teema valikus. Postimehe Alo Raun kooskõlastab minuga ja mina kooskõlastan Alo Rauniga. Ja samal ajal ma valin välja mingeid lugejaküsimusi, kus tuleb ka minu subjektiivne arvamuse sisse. [...] osapooled küsivad ka küsimusi ja küsimuste küsimine on mõnes mõttes justkui ka ajakirjaniku töö, siis on kahtlemata ka nemad ajakirjaniku rollis. [...] Ma arvan, et lugeja ei ole ajakirjaniku rollis, see on sama hea, kui ma lähen vaatama live'is mingit debatti tõstan käe üles ja küsin kuulge, mida te selle kohta arvate. On see ajakirjanik siis kohe? [...] Kui sa küsid kelleltki küsimuse – see ei tee

sinust kohe ju ajakirjanikku.“ (Väitlusseltsi-poolse moderaatori vaatlus)

Moderator samastab oma tööd *online*-väitluse juures ajakirjaniku omaga, samas toob ta välja, et peab toimetamist üheks osaks ajakirjaniku tööst ja seega viitab ta meediaväljaande-poolsele toimetajale kui ajakirjanikule, kes teeb ajakirjanduslikku tööd ehk toimetamist. Intervjuust selgub, et moderator ei toimetata tekste, vaid kontrollib, et materjalid oleksid ettemääratud pikkusega.

Moderator väljendab küllalt tugevalt, et samastab ennast meediaväljaandega, kui selgitab, millised nõuded ja piirangud vajadusel saadetud materjalile võivad rakenduda. Väide, et nad ei manipuleeri sisuga, on huvipakkuv. Moderator tunnistab intervjuus, et ei tegele toimetamisega, vaid pigem vastutab selle eest, et materjalid on konkreetselt kokkulepitud pikkusega. Toimetamisega *online*-väitluse kontekstis tegeleb meediaväljaande-poolne toimetaja, seetõttu väljendub siin teatav omavaheline kokkulepe, milles nn „toimetus“ on formaadi kokku panemisel rääkinud.

„See on suhteliselt ajakirjaniku-maiguga töö, mida ma teen. Kuigi Postimees teeb siin enamuse toimetamise. Ei ma ei toimetagi neid, kui need on üle tähemärkide arvu, siis ma saadan e-maili – sa kas teed ise lühemaks või teeme Postimehega lühemaks. Aga me ei manipuleeri selle sisuga kuidagi.“ (Väitlusseltsi-poolse moderaatori vaatlus)

Meediaväljaande-poolne toimetaja leiab, et ta on kogu protsessis kõrvalvaataja, kes sekkub sisuloomesse toimetaja ja läbivijjana ning kes vastutab, et materjalid jõuaksid üles veebileheküljele. Ennast peab ta eemalseisvaks modereerivaks ajakirjanikuks. Meediaväljaande-poolne toimetaja vastutab selle eest, et veebi jõuaksid kõik väitluse osad. Isiklikult vastutab ta sissejuhatuse eest, kus ta tutvustab inimesi, kes väitlusest osa võtavad. Intervjuust küll otseselt ei selgu, kuid jääb mulje, et see osa, mis puudutab konkreetselt toimetamist ja väljaandes väikesel määral sisu loomist, jääb meediaväljaande-poolse toimetaja kanda. See osa, mis puudutab aga väitluse ja väitlejate modereerimist jääb aga moderaatori kanda. Seda ehk väljendab ka meediaväljaande-poolse toimetaja väide, et ajakirjanik on *online*-väitluse rohkem kõrvalvaataja.

„Siin mõnes mõttes üks-ühele ajakirjaniku teha on sissejuhatus, et kes väitlevad ja nojah, lõppsõnad tulevad ka, toimetan ja ütlen „aitäh“ väitluse eest ja ongi kõik. [...]

Ajakirjanik on nagu rohkem kõrvaltvaataja kui osaleja.“ (Meediaväljaande-poolne toimetaja)

4.3.2 Ajakirjanduslikud töövõtted *online*-väitluses

Vaatlusest selgub, et meediaväljaande-poolne toimetaja saab osapooltelt materjalid kätte, seejärel toimetab ja annab omapoolse hinnangu, kas saadetud materjal on lugejale piisavalt arusaadav või tuleb osapooltel oma mõtteid paremini presenteerida. Meediaväljaande-poolne toimetaja käib tekstidest toimetajana üle ning seejärel hakkab neid *online*-väitluse veebikeskkonda järjest üles panema. Ajakirjanikurolli poole pealt täidab ta toimetaja-osa, kes vastutab selle eest, et tekstid jõuaksid toimetatult veebikeskkonda, tema otsustab, missuguse intervalli tagant materjalid üles tuleb panna. See toetab Steenseni väidet selle kohta, et vāravavahi roll on jätakuvalt väga praktiseeritav.

Kui Leheste (2012) bakalaureusetööst selgub, et valimis olnud veebiajakirjanikud peavad tähtsaks tööalaseks omaduseks võimekust hüpata ühest teemast teisele teemale, siis ka see oskus tuleb *online*-väitluse ajal kasuks. Meediaväljaande-poolne toimetaja tunnistab, et samal ajal, kui käib väitlus, saab ta kõrvalt tegeleda muude asjadega. *Multitasking* ehk paljuoskuslikku ja võime end kiiresti ühelt temalt teisele lülitada on ka Leheste (2012) töö alusel ühtedeks veebiajakirjaniku omasteks külgedeks.

„Eks ta on paralleeltegevus natukene. Nagu väitluse ajal jõuad natukene muud asja teha.“ (Meediaväljaande-poolse toimetaja vaatlus)

Seetõttu on ajakirjanduslikuks töövõtteks formaadi tõttu kujunenud kommentaariumi jälgimine, kuna sealt otsitakse lugejaküsimusi – see tähendab, et meediaväljaande-poolne toimetaja on endale tööülesandeks teinud foorumi monitoorimise.

Moderator ütleb, et võib materjalid tegelikult ka ise Postimehe leheküljele üles laadida, kuid kokkuleppe-kohaselt teeb seda meediaväljaande-poolne toimetaja. Kuna materjal siiski läheb üles ajakirjanduslikku väljaandesse, jälgib meediaväljaande-poolne toimetaja ajakirjanduseetika nõudmisi, mis on ühtlasi ka üheks nüansiks, mis eristab protsessis meediaväljaande-poolset toimetajat Väitlusseltsi-poolsest moderaatorist. Mitmed teoreetikud

(Deuze 2004; Singer et. al 2007) leiavad, et ajakirjanikku saab sisutootjast eristada just eetikakoodeksi järgmise kaudu – see tähendab, et ajakirjanik peab sisu tootmisel ja levitamisel arvestama eetikakoodeksi ettekirjutustega, sest ajakirjanikku võib vastavalt eetikakoodeksile ka anda pressinõukogusse. Ajakirjanik tajub eetilisi ettekirjutisi, mida tavapärane sisutootja ei pruugi teada. Ametialaselt on ajakirjanikul eetikakoodeks, mida järgida, tavapärane sisutootja ei tea eetikakoodeksist kinni pidada, sest teda ei võeta selle alusel vastutusele. Vastutus lasub siiski meediaettevõttel.

Meediaväljaande-poolse toimetaja sõnul pole ajakirjanduseetika rikkumisi *online*-väitluses ette tulnud, ei osapoolte ega ka kommentaariumi poolt. Meediaväljaande-poolse toimetaja sõnul võib ebaetilise käitumise eest kommentaariumis olla suurimaks karistuseks see, kui inimese kommentaar kustutakse ära.

Interaktiivsuse netnograafilisest vaatlusest selgus, et Väitlusseltsi moderaator või siis meediaväljaande-poolne moderaator ise kustutasid kommentaariumis kommentaari, milles otseselt puudus eetikanõuete vastu eksimine (vt lisa 2). Tuleb tunnistada, et teema oli mõnevõrra eetiliselt tundlik, mistõttu oli kommentaariumi reeglid rangemad, sealjuures järgiti eetilisi ja seadusandlikke nõudmisi. Vihakõne ja rassistlike kommentaaride vältimise tõttu oli kommentaariumis moderaatoreid ka rohkem, mis tähendab, et kommentaariumidel siiski hoitakse silma peal, kui teema on delikaatne või eetiliselt väga kergesti „haavatav“. Intervjuus ütleb meediaväljaande-poolne toimetaja, et moderaator võib kommentaariumis delikaatse või eetilise teema puhul öelda, et kommentaare jälgitakse ja oma sõnastuses peab olema eetiliselt korrektne.

„Ajakirjanduseetikat väga ei rikuta – inimesi ei rünnata. Saadaksin sõnumi, et seda on vaja rohkem muuta või seda küsimust, ehk on nad nõus vabatahtlikult seda redigeerima. Sõltub juhtumist, et arvan, et ma julgeksin küll tsenseerida seal. Pigem ma eelistan kõiki muid variante, peale kommentaariumi kinni panemist. Moderator võib öelda, et selle loo kommentaaride puhul tuleb tähele panna, kui tegu on õrna teemaga. (Meediaväljaande-poolse toimetaja vaatlus)

4.3.3 „Toimetuse“ funktsioonid

Toimetus käesoleva peatüki kontekstis tähendab Väitlusseltsi-poolse moderaatori ja meediaväljaande-poolset toimetaja koostööd. Nende peamiseks tööülesandeks on valmistada *online*-väitlus ette: mõelda välja teemad, millel väideldakse, valida väitlejad, vastutada selle eest, et väitlus leiab aset ettemääratud ajal, modereerida, jälgida sisu, mida väitlejad toodavad, jälgida kommentaariumi, valida välja lugejaküsimused, panna materjal veebikeskkonda üles.

Agenda-setting

Moderaatori sõnul leiab teemavalik aset tema ja meediaväljaande-poolse toimetaja koostöös. Seega koos pannakse paika, kuidas tähelepanu hakatakse püüdma ehk mida tõstetakse fookusesse ja milline informatsioon taandatakse (McCombs 2005: 546). Teemavalik leiab aset koostöö tulemusel, moderaator ja meediaväljaande-poolne toimetaja peavad koos nõu, missuguseid teemasid võiks käsitleda. Oletatakse, et mida suurem on meedia tähelepanu, seda suurema tähtsuse omistab esitatavale uudiste auditoorium (McQuail 2000: 447). Küll aga pole *online*-väitluse teemavalik ainuüksi meediaväljaande-keskne. Moderaatori hinnangul on tema käes palju otsustusvõimalust – ta räägib kaasa teema valikus ja valib välja lugejaküsimusi.

„Ma räägin kaasa selle teema valikus. Postimehe Alo Raun kooskõlastab minuga ja mina kooskõlastan Alo Rauniga. Ja samal ajal ma valin välja mingeid lugejaküsimusi, kus on ka minu subjektiivne arvamus sisse.“ (Väitlusseltsi-poolse moderaatori vaatlus)

Kõneaine kujundamine leiab aset teema tõstatamisel kui ka väitlejate otsimisel ja välja valimisel, millega tegelevad nii moderaator kui ka meediaväljaande-poolne toimetaja. *Online*-väitluse puhul tuleb kõneaine kujundamise juures välja, et „toimetus“ üritab hoida väitluses tasakaalu poliitiliste jõudude poolelt, jälgimise all on, kes väitlusesse on kutsunud erakonnalise kuulumise järgi. Seega on teemade puhul üheks arvestavaks nüansiks, kes on ekspertiks ja milline on tema parteiline kuuluvus ehk teemade valik oleneb väitlejate parteilisest kuuluvusest.

„Valime selle teema eksperte. Vaikselt üritasime nii teha, et me igast erakonnast oleks üks inimene mingi teemaga, et me ei karda seda, et kaasame väitlusesse poliitikaid.

Püüame tagada seda, et iga erakond saaks ühe esindaja.“ (Meediaväljaande-poolse toimetaja vaatlus)

Uudisväärtused

Väitlusseltsi-poolne moderaator toob teema valimisel välja määravate teguritena „aktuaalsuse“ ja „lugejale kordaminevuse“, mis vastavad uudisväärtuste kriteeriumidele (Lippman 1990). Teema tõstatamisel on moderaatori jaoks oluline enda subjektiivne arvamus ehk mis tema enda meelest on „tore“ teema, mida võiksid väitlejad arutada.

Moderaatori intervjuust tuleb välja ka meediaväljaande-poolne eesmärk: „koguda klikke“. See ei näita otseselt mõjukust ja lugejale kordaminevust, sest selleks, et näha sisu, tulebki kõige pealt pealkirjale peale vajutada, sealt edasi tuleb lugeja puhul läbi viia uurimus, kuidas ta teksti suhtus – kas sisu läks lugejale korda või mitte. Klikkides väljendub pigem meediaväljaande kommertshuvi.

„Me saame väidelda sellel teemal, mis on parasjagu olnud meedias aktuaalne. Teiseks teguriks on selline lugejale huvipakkuvus. See peab tooma mingi arv klikke, see peab olema huvitav. See on ka tegelikult meie huvi, et see oleks tavalugejale arusaadav, lihtne ja tore. Ja on isiklikud mõtted – oleks tore, kui seda teemat arutatakse. Kui see ei ole aktuaalne ja kui see ei pakuks lugejale huvi, siis see ei läheks.“ (Väitlusseltsi-poolse moderaatori vaatlus)

Meediaväljaande-poolne toimetaja selgitab, et teemavalik *online*-väitluse puhul on ajakirjanduslik ning peab ületama seega uudisväärtuslikkuse latti. Samas toob ta välja, et teemade puhul ei pea *online*'is latti olema nii kõrgel kui paberlehes. Veebikeskkond on paberlehega võrreldes on mahupiirangudeta (Hall 2001: 53), mis tähendab, et selektsiooni mõttes pääseb lehte ainult väga kontsertreeritud uudisväärtuslik materjal, mitte niivõrd ajakriitiline lugu võib seevastu paberlehe asemel jõuda veebiväljaandesse (Steensen 2008: 822).

„Teemavalik on ajakirjanduslik ja osaliselt üks osapool on ka ajakirjanduslik, et nad peavad ületama seda latti ja noh nagu ajalehed, kui me mõtleme, et online'is ei pea

see latt nii kõrge olema.“ (Meediaväljaande-poolse toimetaja vaatlus)

Raamistamine

Kuna ka meediaväljaande-poolne toimetaja toob ise välja, et *online*-väitluse üheks suuremaks mureallikaks oli väljanägemine, mis ei eristu suurel määral ülejäänud Postimehe sisust, siis sellest lähtuvad tuleb toimetajal panustada pealkirjadesse. Veebis on iseäralik, et tähelepanu tuleb püüda eelkõige lööva pealkirjaga, sest lugeja ei näe artikli sisu enne kui ta pole sellele vajutanud (Lehete 2012: 42).

Väitluse pealkirjade panemisega ehk raamistamisega tegeleb meediaväljaande-poolne toimetaja. Vaatlusest ilmses, et meediaväljaande-poolne toimetaja rõhus pealkirjades väitlejate intrigeerivamatele väidetele, tuues seeläbi osa materjalist teistest esile. Sellest kõneleb ka Entman (1993), et tekstis on võimalik informatsiooni esile tõsta mitut moodi, näiteks tuues osa informatsioonist rohkem välja, rõhuda intrigeerivatele sõnadele, paigutades osa materjalist tekstis ettepoole. Seda tegi ka meediaväljaande-poolne toimetaja.

Ta valis pealkirja lähtuvalt sellest, mis oli kõnekalt välja öeldud kummagi osapoole väites ehk hea ja radikaalne tsitaat oli valikus esikohal. Samuti jälgis ta seda, mis toimus kommentaariumis ehk mis sai seal kõige enam kõlapinda ja valis sellest lähtuvalt pealkirja. Ehk siis võib öelda, et ta valis tõesti ebatavalisusest, kujundlikkusest ja sisuliselt atraktiivsusest lähtuvalt pealkirja sobiva fakti, kuid jälgis sealjuures ka seda, mida auditoorium asjast arvab.

„Üks probleem on, mida Marju Lauristin välja tõi, et see ei ole märgatav selle kogu selle massi sees.“ (Meediaväljaande-poolse toimetaja vaatlus)

Raamistamisse saab sekkuda ka auditoorium, pakkudes väitluse osapooltele kommentaariumis küsimusi välja. Ent sellest teeb omakorda „toimetuse“ valiku, intervjuus ütleb meediaväljaande-poolne toimetaja, et Väitlusseltsi-poolne moderaator pakub küsimuse välja, kuid lõpptoimetamine seevastu jääb meediaväljaande-poolse toimetaja kätte, kes ühtlasi otsustab, kas küsimused lähevad üles või mitte. Nii et lõplik raamistamine jääb siiski meediaväljaande-poolse toimetaja õlule, mis kinnitab järjekordselt Steenseni (2008) väidet selle kohta, et väravavahi roll pole tänapäeval sugugi nõrgenenud.

„Küsimustega on nii, et Marleen [Pedjasaar, moderaator – S.I.] pakub mulle, mina toimetan ära, siis esitame osapooltele. Tema aitab mind.“ (Meediaväljaande-poolse toimetaja vaatlus)

5. Järeldused ja diskussioon

Käesolevas peatükis analüüsin uurimistulemusi uurimisküsimustest lähtuvalt. Sealjuures on peatükk struktureeritudki uurimisküsimuste fookusest lähtuvalt. Viimase pealkirja all on juttu ka aspektidest, mis võtavad kokku väitluse formaadi sobitumise meediaväljaande veebileheküljele ning võrdluse *The Economisti* väitluse formaadiga.

5.1 Interaktiivsus, selle pakkumine ning auditooriumi-poolne kasutus

Online-väitlus pakub auditooriumile võimalust näidata *gallupis* oma meelestatust teema suhtes: kelle argumentide ja seisukoha poolt on auditoorium. Veel saab auditoorium *online*-väitluses jätta kommentaariumisse kommentaare, hinnata teiste kommentaare ning hinnata risküsitluses väitlejate argumente ja küsimusi. Kommentaariumisse saavad soovijad jätta küsimusi, mida meediaväljaande-poolne toimetaja ja moderaator võivad esitada hiljem väitlejatele. Küsimus on selles, kuidas rakendub „räägi kaasa“ võimalus, mida meediaväljaanne pakub.

Näiliselt on meediaväljaanne teinud palju selleks, et interaktiivsust ära kasutada ning rahvast väitluse protsessi kaasata, sellest kõnelevad ülalmainitud võimalused. Uurimistulemustest aga ilmnes, et meediaväljaande-poolne toimetaja ja Väitlusseltsi-poolne moderaator ei hoidnud kommentaariumil pidevalt silma peal, sealsed kommentaarid ei pakkunud neile otseselt huvi. Meediaväljaande-poolne toimetaja tunnistas, et kommentaariumil silma peal hoidmine ei muudaks väitluses nagunii midagi. Moderaator tunnistas, et kui tegu on teda huvitava temaga, siis hoiab ta kommentaariumil rohkem silma peal, kuid üldiselt käib ta seal vaid risküsitluse jaoks lugejaküsimusi otsimas.

Interaktiivsuse vaatlusest selgus, et lugejaküsimused, mis väitlejateni jõudsid, olid mugandatud kommentaaridest, mis polnud otseselt väitluse osapooltele suunatud. Ühe kommentaari puhul oli tegu jutustusega, mille moderaator või toimetaja küsimuseks vormistas, teise kommentaari puhul oli tegu lause ja küsimusega, mis modifitseeriti kokku üheks küsimuseks. Vaatlusest ilmnes, et küsimused, mis olid konkreetselt adresseeritud

väitlejatele ja milles oli konkreetne probleem tõstatatud, *online*-väitluses kasutust ei leidnud.

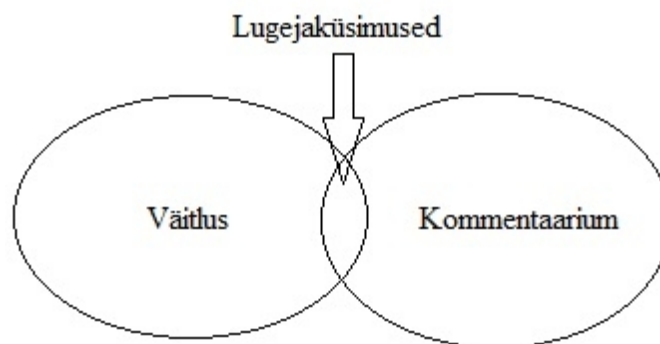
Selline meediaväljaande-poolne lähenemine viib aga selleni, mida oli ka katses näha: konkreetsete küsimustega väitlejate poole pöörduvaid lugejaid tegelikult ei kaasata, küll aga kasutatakse nende kommenteerijate teemaalgatusi, kes otseselt midagi ei küsi, kuid on oma sõnavõtu poolest kommentaariumis populaarsed. Interaktsioon annab auditooriumile võimaluse oma kultuuris rohkem osaleda (Jenkins 2004: 37). Selles johtuvalt tuleb uurimistulemustest välja, et *online*-väitlus pakub kaasa rääkimise ja osalemise võimalust ning kommentaariumis saavad inimesed teiste kasutajatega diskuteerida, ent otseselt väitlusesse sekkuda ja seda mõjutada saavad vähesed – seda tänu lugejaküsimustele.

Kui interaktiivsust on välja toodud kui „räägi kaasa“ võimalusena, siis nendele tulemustele baseerudes, ei võta toimetaja „küsi“ poolt korralikult vormistatud ja suunatud küsimusi kasutusse, vaid „väravavahina“ toimetab/modifitseerib kommentaare ise lugejaküsimuseks. Meediaväljaande-poolne toimetaja ja Väitlusseltsi-poolne toimetaja seeläbi lähtuvad oma subjektiivsest tundmusest, mitte niivõrd sellest, kes tahavad realselt väitlusest osa võtta ja diskuteerida. Vaatluste tulemusena selgus, et risküsitlusse oma küsimuse saatmine on ainukene võimalus, kuidas otseselt väitlusesse sekkuda, sest kommentaarium on pigem eraldiseisev ja seal leiab aset kasutaja-kasutaja tasandi (McMillan 2006: 13) vaheline diskussioon.

Kahe jõu vahel – auditooriumi ja meediaväljaande – on lootust suhtele, kus osapooled tugevdavad teineteist, luues lähema ja tasuvama suhte meedia tootjate ja tarbijate vahel (Jenkins 2004: 24). Selleks peab meediaväljaanne pakkuma võimalust interaktsiooniks, meedia tarbija peab interaktsiooni ära kasutama ja meediaväljaanne peab väljendama, et auditooriumi sekkumisel on mingi tagajärg. Samas ei saan siinjuures olla asi Karlssoni (2008: 12) välja toodud aspektis, et meediaväljaannetel on hirm interaktiivsuse ees, kuna sel on oht õõnestada ajakirjaniku autoriteetsust ja objektiivsuse normi. *Online*-väitlus pakub realselt auditooriumile debateerimise ruumi ja seega interaktsioonivõimalusi; küll aga saab auditoorium otseselt väitlusesse sekkuda vähesel määral – vaid risküsitlusse valitakse paar lugejaküsimust välja.

Jensen (1998: 201) defineerib interaktiivsust järgnevalt: see on meedia potentsiaalne võime lasta kasutajal avaldada mõju sisule ja/või vahendava kommunikatsiooni vormile.

Interaktiivsus peaks justkui tähendama, et mitmekesisemad hääled muutuvad kuuldavamaks ja et erinevad vaatenurgad tehakse nähtavamaks. Kui juba üks vaatenurk muutub avalikuks, siis juba tekib vajadus diskussiooni järele – miks üks versioon on parem kui teine (Karlsson 2008: 8). Ehk interaktsioon peabki väljenduma mingis tulemuses. *Online*-väitluse puhul on selleks tulemuseks lugejaküsimuste jõudmine väitlejateni, mis väljendub kahe instantsi ühendumiskohta, sest üldiselt seisab kommentaarium ja väitlelus eraldi (vt joonis 2).

Joonis 2. *Auditooriumi ning väitluse omavaheline suhe ja interaktsiooni võimalused*

Lugejaküsimused on heaks viisiks, kuidas koguda *online*-väitlusele populaarsust. Jättes mulje, et auditoorium saab poliitikutele otse teravaid küsimusi esitada, koguneb väitlusele ka rohkem lugejaid ja küsijaid, kes loodavad risküsitlusesse pääseda või üldises diskussioonis kaasa lüüa. Väitluse kommentaariumis jääb näiliselt mulje, et kommenteerija saab suhelda väitlejatega otse: öelda, küsida ja kritiseerida. Tundub, et väitlejatele jõuab kohale, mida auditoorium antud teemast arwab.

Vastuolu tekib aga siis, kui järjepidevalt ei jõua väitlejateni inimeste poolt nendele suunatud küsimused, kuna meediaväljaanne paneb rõhku aga hoopis kommentaarile, mis tekitab kommentaariumis palju kõneainet, sai palju heakskiitvaid hinnanguid või tõstatab diskussiooni ning modifitseerib hoopis need küsimusteks. Kui korralikult vormistatud adresseeritud küsimus näitab lugeja soovi jõuda risküsitlusesse, siis arutlev või diskuteeriv kommentaar seda nii otseselt ei väljenda. *Online*-väitluse avalehel on kirjas, et „[P]aremad käesoleva loo kommentaariumisse esitatud lugejate küsimused esitatakse risküsitluse lõpus mõlemale osapoolle“. Lugejal on seega võimalus kommentaariumis diskuteerida, kommenteerida ja soovi korral väitlejatele küsimusi esitada.

Nagu töös ka varem välja on toodud, võib lugejaküsimuse valikul olulist rolli mängida veebireporterite tööd mõjutavad aspektid, näiteks mitme ülesandega korraga tegelemine ja meediast tulenevad eripärad: kiirus ja kohekus. See viib olukorraneni, kus kõikidel kommentaaridel ei jõuta oma töökohustuste täitmise kõrvalt silma peal hoida.

Veebiajakirjanikud on auditooriumi osalemise poolt, nende meelest tuleks veebilehekülgede võimalusi ära kasutada (Domingo 2008: 13). Seda väljendab ka *online*-väitlus: seal on auditooriumi osalemiseks mitmeid võimalusi – *gallup*, kommentaarium, lugejaküsimused, argumentide ja küsimuste hindamine. Kui veebiajakirjanik poleks auditooriumi osalemise poolt, siis poleks auditooriumile loodud nii palju interaktiivsuse võimalusi.

5.1.1 „Toimetuse“ töövõtted interaktiivsuse aspektist

„Toimetuse“ käesoleva töö kontekstis tähendab meediaväljaande-poolse toimetaja ja Väitlusseltsi-poolse moderaatori koostööd. Kuna suures osas on kogu *online*-väitluse ettevalmistamine ja läbiviimine (teema, väitlejate ja lugejaküsimuste valimine) koostöö, siis uurimistulemuste osas võttis käesoleva töö autor need kaks instantsi kokku „toimetuseks“, et väljendada üldisemat pilti seal, kus eraldi rollide välja toomine polnud vajalik. Ehk mida teevad meediaväljaande-poolne toimetaja ja Väitlusseltsi-poolne moderaator koos ära selleks, et väitlus aset leiaks.

Üks põhjus, miks aga meediaväljaande-poolne toimetaja ja moderaator kommentaariumil pidevalt silma peal ei hoia, on selles, et neil on kõrvalist või väitlusega seotud tööd palju. Seda enam, et ajakirjanikud töötavad õhkkonnas, kus olulised märksõnad on kohekus, kiirus, kiirete otsuste langetamine, rutakus ning kiirendatud reaalajas tegutsemine (Deuze 2004: 449).

Eelkõige moderaator, kes peab väitlusel pidevalt silma peal hoidma ning kogu protsessi modereerima, ütleb intervjuus, et ei jõua kommentaariumil kogu aeg silma peal hoida. Etnograafilisest vaatlusest ilmnes, et tema tööülesanneteks on väitlejatega suhtlemine, nende tekstide üle vaatamine; vajadusel saadab ta väitlejatele tekstid tagasi ja palub täiendada või selgitada; ta hoiab silma peal sellel, et materjalid oleksid ettemääratud mahupiirangutega.

Meediaväljaande-poolne toimetaja selgitab, et tegeleb muu tööga samal ajal, kui *online*-väitlus aset leiab. Kui talle saabuvad tekstid, siis toimetab ta neid keeleliselt, valib välja tugeva tsitaadi või mõtte, millega materjali pealkirjastada ja laadib lõpuks kõik veebiväljaandesse üles.

Otsene auditooriumi tagasiside ajakirjanikule ei pruugi kohale jõuda, sest ajakirjanikud ei jaksa kirjade sissevoolul silma peal hoida (Domingo 2008: 13). Meediaväljaande-poolne toimetaja, kellel võib kirjade sissevool olla oma töö tõttu suur, tunnistab aga, et asi pole kommentaaride rohkuses või vähesuses; kommentaariumi jälgimisel ei näe ta suurt mõtet, sest see ei muuda väitluse juures midagi. Kommentaaridel pole väitluse juures mõju – nad ei mõjuta sisu otseselt, mille eest toimetaja isiklikult vastutab, sest paneb materjalid sinna ise üles.

See viib järjekordselt tagasi näilise interaktiivsuse juurde. Meediaväljaande-poolne toimetaja tunnistab: tegelikult ei huvitu korraldajad kommentaaridest ja kommenteerijatest seni, kuni neid pole vaja kohandada lugejaküsimusteks. Vähene huvi väljendub samuti selles, et *gallupi* tulemusega ei saa lõppkokkuvõttes midagi – inimesed küll näitavad oma meelsust, kuid meediaväljaanne ei hakka selle tulemusega midagi peale. *Gallup* jääb küll väitluse leheküljel näha, kuid toimetaja ega moderaator kajasta auditooriumi-poolset tulemust kuidagi.

Väitluse tulemuse võtab kokku Väitlusseltsi-poolne kohtunik, kes kirjutab üldise kirjutise mõlema osapoolte argumentidest. Seejärel annab ta omapoolse hinnangu, kes oli väitluses veenvam ja tugevamate argumentidega ehk kes võitis väitluse. Ka seal ei väljendu, mida arvasid lugejad kommentaariumis või *gallupis*. Meediaväljaande-poolne toimetaja tunnistab, et kommentaarid kustuvad paari päeva vältel ära, jätmata ühtegi märki, missugused diskussioonid parasjagu auditooriumi tasandil aset leidsid.

5.2 Milline on ajakirjaniku professionaalne roll *online*-väitluses?

Meediaväljaande-poolse toimetaja roll *online*-väitluses on tema enda sõnul pigem eemalseisev. Sisuloomesse ta otseselt ei sekku, pigem käib talle saadetud tekstidest toimetajana üle ja laadib need veebikeskkonda üles. Kui varasemalt on ajakirjaniku vaba

valik, kas ta loeb kommentaariumisse jäetud sõnavõtte või mitte, siis *online*-väitluses on kommentaariumi jälgimisest formaadi tõttu saanud üheks ajakirjaniku tööülesandeks. Kuna kommentaariumist otsivad meediaväljaande-poolne toimetaja ja Väitlusseltsi-poolne moderaator lugejaküsimusi.

See, et tegu ajakirjaniku roll on *online*-väitluses pigem modereeriv, tekib olukord, kus ajakirjanik esile ei tiku, tekitab väitluse osapooltes mitmesuguseid arvamusi, kus väljendus ka selgusetus, mida ajakirjanik kogu protsessis ikkagi teeb.

Väitlusselts leidis, et nende tekstid läksid üles põhimõtteliselt toimetamata, äärmisel juhul parandas toimetaja mõne „komavea“ ja tegi mingid sõnad „boldiks“. Selle tõttu, et meediaväljaande-poolset toimetajat oli vähe näha, arvasid Väitlusseltsi esindajad, et ajakirjanikku polekski ehk vahele vaja – nad võiksid tekstid temata üles laadida. Siin ongi ohtlik koht, millele Karlsson (2008: 26) viitab – interaktiivsus õhnestab ajakirjaniku autoriteeti. Ehk *online*-väitlusena on loodud interaktiivne debateerimise ruum, kus väitlejad väljendavad oma vaateid ja argumente ning ajakirjanik on „nähtamatu“. Sellega, et sisuloojateks on otseselt keegi teine, on tekitanud olukorra, kus üks osapool leiab, et ajakirjanikku polegi väitlusesse vahele vaja.

Ajakirjanduslikult aspektist lähtuvad võrdleb meediaväljaande-poolne toimetaja *online*-väitlust paneeldiskussiooni ja arvamuskirjeldustega, kus tegelikkuses sekkub ajakirjanik sisse väga vähesel määral, sest temapoolne kohendamine on žanrilisi eripärasid arvesse võttes kohatu. Küll aga tasakaalustasid Väitlusseltsi väitlejad intervjuus välja käidud mõtet sellega, et kui kedagi kogu *online*-väitluse protsessis ajakirjanikuks pidada, siis ikkagi vaid meediaväljaande-poolset toimetajat.

Ravimitootjate Liidu esindaja defineeris ennast kogu protsessis pigem allikana, teda abistanud pressinõunik kinnitas, et *online*-väitluse puhul esineb ajakirjanikuna vaid meediaväljaande-poolne toimetaja. Määrav on nõuniku meelest tegur, et meediaväljaande-poolne toimetaja töötab ajalehe toimetuses, mis on tõepoolest ka meediateoreetikute pakutud üks viise, kuidas ajakirjanikku tänapäevases konvergentses uudisruumis määratleda (Singer et. al 2007: 268).

Huvipakkuv nüanss selgus Väitlusseltsi-poolse moderaatori intervjuust, kus moderaator soovis nägi ajakirjanikena nii meediaväljaande-poolset toimetajat, ennast kui ka väitlejaid.

Auditooriumit ta ajakirjanikeks ei pidanud. Moderaator leidis, et ajakirjanikuks teeb teda teema ja väitlejate valimises kaasa rääkimine, lugejaküsimuste välja valimine, tekstide eeltoimetamine enne, kui need meediaväljande-poolse toimetajani jõuavad. Samuti on tal võimalus saata liiga kantseliitlikud või vähe lahti seletatud materjalid tagasi osapooltele. Moderaatori sõnul on väitluse osapooled ajakirjanikud, kuna nad esitavad teineteisele küsimusi, mis on moderaatori meelest üheks ajakirjaniku tööülesandeks.

Auditooriumit ta ajakirjanikena ei tõlgendanud, sest olenemata asjaolust, et nad küsivad küsimusi, mida ta kirjeldas ühena ajakirjaniku tööülesannetest, teevad nad seda liiga enesekeskselt ja pole protsessis selgelt ära määratletud rolli ega motivatsiooniga. „*Ma arvan, et lugeja ei ole ajakirjaniku rollis, see on sama hea, kui ma lähen vaatama live'is mingit debatti tõstan käe üles ja küsin kuulge, mida te selle kohta arvate. On see ajakirjanik siis kohe?*“ (Väitlusseltsi-poolse moderaatori vaatlus)

Teema ja küsimuste valimise juures tunnistab moderaator, et paljuski oleneb nende sisu tema isiklikust arvamusest. Samas tõlgendab ta ennast kohati meediaväljaande-poolse toimetajaga võrdselt: „*Postimehe Alo Raun kooskõlastab minuga ja mina kooskõlastan Alo Rauniga.*“ (Väitlusseltsi-poolse moderaatori vaatlus).

Moderaator selgitab, et teemavalikul peab ta silmas ajakirjanduslikke uudisväärtusi – aktuaalsus ja mõjukus. Ta peab oluliseks samuti seda, et artikli sisu läheks lugejale korda ja koguks klikke. See kõik viitab justkui ajakirjanduslikele teguritele ja nende järgimisele. Samas ei saa neid kahte – kordaminevus ja klikkide arv – ühele pulgale asetada. Klikkide arv ei pruugi lugejale kordaminevust väljendada, sest selleks, et näha sisu, mis üldse võib korda minna, tuleb kõige pealt klikkida. Lugu ei pruugi inimesele korda minna, aga ta klikkis pealkirjal selleks, et saada teada, millest on sisus juttu.

Meediaväljaande-poolne toimetaja peab kogu protsessis ainult ennast ajakirjanikuks, küll aga toob ta välja, et on väitluse juures pigem eemalseisev. Samas leiab ta, et *online*-väitluse puhul on tegu ajakirjandusega. Ta toimetab tekstid, mida väitluse osapooled loovad, ning lisab need seejärel veebikeskkonda. Moderaator selgitab, et ka temal on samasugune võimalus – ta võib ka ise materjalid veebi üles laadida, kuid kokkuleppe-kohaselt paneb materjalid üles siiski meediaväljaande-poolne toimetaja.

Ajakirjandusliku poole pealt paneb meediaväljaande-poolne toimetaja väitlejatelt saabunud sisule pealkirjad, mis jõuavad *Postimees.ee* esileheküljele. Pealkirjade puhul leiab aset raamistamine, see tähendab meediaväljaande-poolne toimetaja valib sisust välja kõige tähelepanuväärsema või konfliktse aspekti ning presenteerib seda pealkirjas. Sel viisil tõmbab ta väitlusele tähelepanu ja meelitab inimesi väitlusele klikkima.

Tõsiasi, et moderaator peab ennast ja väitlejaid ajakirjanikeks, on tähelepanuväärne nüanss. Seda enam, et ta vastutab teemaalgatuse ja esinejate valiku eest, millele tuleb tähelepanu pöörata: ajakirjanik ei vastuta raamistamise ja kõneaine kujundamise eest enam üksinda. Leiab aset rollide hägustumine (Singer et al. 2007: 274). Moderaatori-poolne enesetõlgendus viib käesoleva töö autori küsimuseni, milline roll talle formaadi-siseselt on antud ja kuidas seda on talle selgitatud. Samuti tekib küsimus, kes on antud kontekstis ajakirjanik.

Meediaväljaande-poolne toimetaja jälgib eetikanõuete järgimist nii väitluses kui ka kommentaariumis. Mitmed teoreetikud (Deuze 2004, Singer et al. 2007) leiavad, et professionaalset ajakirjanikku saab sisutootjast eristada just eetikakoodeksi järgmise kaudu. Kui moderaator nägi, et *online*-väitluses on ajakirjanikuks nii tema ise, meediaväljaande-poolne toimetaja kui ka väitlejad, siis ajakirjanduslikku eetikakoodeksi järgimist kinnitab vaid meediaväljaande-poolne toimetaja. „*Ajakirjanduseetikat väga ei rikuta – inimesi ei rünnata. Saadaksin sõnumi, et seda on vaja rohkem muuta või seda küsimust, ehk on nad nõus vabatahtlikult seda redigeerima.*“ (Meediaväljaande-poolse toimetaja vaatlus). Selle põhjus lasub ilmselt ka vastusel, mida ta kannab oma tööandja ehk meediaväljaande ja auditooriumi ees. Kui meediaväljaande sisus on midagi ebaetilist, siis esitatakse väljaandjale nende inimeste poolt kaebus, keda teema riivas, st mitte sisu loojale, vaid sisu levitajale.

Veebireporterite üheks tööalaseks teguriks oli võimekus hüpata ühelt temalt teisele (Leheste 2012), see oskus rakendub meediaväljaande-poolse toimetaja puhul ka *online*-väitluses. Intervjuus ütleb meediaväljaande-poolne toimetaja, et tegeleb väitluse kõrvalt paralleelselt muude töödega ehk ta peab olema suuteline ühe teema hetkeks unustama, et teisega tegeleda. See tähendab, et väitluses, kus on käsil üks teema, peab ta suutma kohaneda teiste tööde temadega, mis tal parasjagu on käsil. Paralleelselt erinevate tööde tegemine ehk *multitasking* on samuti üheks veebireporterite omaseks teguriks (Leheste 2012).

Üldiselt võib öelda, et kogu võim on *online*-väitluse puhul koondunud meediaväljaande-

poolse toimetaja kätte. Nagu ka Steensen (2011: 213) ütleb, siis väravavahi roll tänapäeva meediaruumis on jätkuvalt väga suur. Meediaväljaande-poolne toimetaja valib koostöös Väitlusseltsi-poolse toimetajaga teema ja osalejad, ta toimetab saabunud tekstid ja laadib need seejärel üles. Tema käes on ka võim viivitada materjalide üles laadimisega ja tekitada sellega väitluse jälgijates huvi, mis väljendub auditooriumi-poolses lehekülje pidevas uuendamises ja klikkide arvu suurenemises. Lõplikult otsustab ikkagi meediaväljaande-poolne toimetaja see, missugune materjal ja millisel kujul ta üles läheb, kes saab sõna, kelle lugejaküsimus jõuab ristküsitlusse.

Meediaväljaande-poolne toimetaja tunnistab intervjuus, et ei ole veebiplatvormi uuendustest eriti vaimustunud, sest peab formaadi ise välja töötama ja tööle saama. Produktsioon ongi üks tööülesanne, mis on toimetajatele lisandunud (Domingo 2007: 7). Lisapinget paneb õlule asjaolu, et formaat peab olema korralikult välja töötatud, sest muidu võivad osalejad hakata seda kuidagi mõjutama ja nii võib juhtuda, et osalejatel pole võrdseid võimalusi (Ytreberg 2004: 679).

Kui välja mõeldakse uus ajakirjanduslik lähenemine, siis on toimetaja vastutav selle eest, et kontseptsioon toimiks ja oleks populaarne. Meediaväljaande-poolne toimetaja selgitas, et meediaväljaanne on digitaalplatvormi uuendust suhtes karm: kui asi töötab, siis on kogu toimetaja vaev läinud asja ette, kui aga mitte, siis lõpetatakse ettevõtmine ära.

5.3 Milliseid lahendusi on meediaväljaanne formaadi väljaarendamisel kasutusele võtnud?

Online-väitluses võtavad sõna erinevate teemade eksperdid, mis läbi on lootust kvaliteetsesele sisule. Väitluse formaat pakub väitlejatele võimaluse esitada oma arvamus kompaktses vormis. Kuna väitlus koosneb kolmest osast, siis see annab auditooriumile valikuvõimaluse – tähelepanu saab pöörata parasjagu sellele osale, mis rohkem huvi pakub, see tähendab, et ei pea kogu väitlust läbi lugema. Fragmenteerimisega on „toimetus“ tegelikult vähendanud mahtusid, sest tekstimassiivid võivad jätta mulje, et sisusse süvenemine võtab palju aega, läbi tuleb lugeda palju materjali (Shaikh & Chaparro 2004). See viib inimesed kergema vastupanu teed, kus loetakse vaid näiteks sissejuhatust või pealkirja. *Online*-väitluse osadeks lahutamisel

on meediaväljaanne loonud olukorra, kus lugejale pakutakse rohkem valikuvõimalusi – see on üks veebiajakirjanduse omapärasid (Wise et. al 2008).

Väitlusele lisaks pakub meediaväljaanne auditooriumile võimalust interaktsiooniks ja üldise diskussiooni/debateerimise ruumi. Meediaväljaande-poolse toimetaja töö osaks on aga kommentaariumi jälgimine, sest sealt korjab ta üles lugejaküsimused – see kohustab teda kommentaariumil silma peal hoidma. Samas peab ta tundlike teemade puhul eemaldama kommentaariumist eelmodereerimisel või tagantjärele solvavad kommentaarid. See tähendab, et mingid piirangud meediaväljaande poolt kommentaariumi suhtes on siiski olemas. Laussolvangud ja ebaetilised sõnavõttud eemaldab kas siis moderaator või meediaväljaande-poolne toimetaja kommentaariumist.

Auditoorium saab hääletada, kelle seisukoht ja argumendid olid kõige veenavad. Selleks on *online*-väitluse avaleheküljel *gallup*, kus saab oma meelsust näidata. Lisaks saab oma arvamust avaldada eespool mainitud kommentaariumis. *Online*-väitluses saab auditoorium hinnata argumente ja küsimusi, andes hinnanguks siis kas -1 või +1. Miinusena toob käesoleva töö autor välja asjaolu, et praegusel juhul pole otseselt selge, millele lugeja hääle annab, kas küsimusele või vastusele (vt joonis 3). Hinnang on küsimuse ja vastuse all, mistõttu kerkib küsimusena, kellele „pöial alla“ või „pöial üles“ hääle läheb.

VÄITLUSSELTIS: Kuidas on ostjal võimalik saada ravimialast vajalikku konsultatsiooni jaekaubanduse süsteemis?

TAPFER: Selleks on igas ravimipakendis kaasas patsiendi infoleht ja pakendil on olemas oluline info. Üks täiendav võimalik lahendus on paigaldada ravimileti juurde telefoninõustamise liin apteekriks.

-35 €   +26

Joonis 3. Online-väitluse (10.11.2011) risküsitlus ja auditooriumi meelestatus.

Formaat näeb ette, et teemade puhul on alati võtta ka keegi, kes teema spetsialistile vastanduks. Siinjuures on lahenduseks koostöö koostöö Väitlusseltsiga, kuhu praegusel juhul kuuluvad nii moderaator ja kohtunik kui ka väitlejad. Intervjuudes ütlevad nii Väitlusseltsi väitlejad kui ka moderaator, et nende eesmärgiks ongi tõstatada Eesti ühiskonnas teatud teemadel diskussioon ja pakkudes seeläbi kvaliteetset argumenteeritud arutelu. Väitlusseltsi väitlejad ei pruugi väidelda enda nägemuse järgi, nad peavad võtma vastanduva seisukoha, et

väitlus saaks aset leida, mis viitabki nende soovile teemat arutada erinevate külgede alt.

Online-väitluse puhul on mulje, et kogu väitlus leiab aset reaajas. Auditooriumile on loodud mulje, et samal ajal, kui nad uusi osasid ootavad, toodavad väitlejad neid just sel hetkel ja järjepidevalt. Etnograafilisest vaatlusest tuli aga välja, et avakõned olid väitlejad saatnud ära juba päev varem, küsimuste vastamise ajal täiendati juba valmis mõeldud lõppsõna. Meediaväljaande-poolse toimetaja vaatluse juures selgus, et meediaväljaande-poolne toimetaja viivitas osade üles laadimisega, kuigi tal oli materjal olemas, tekitades nii auditooriumis ootusärevuse ja andes lugejale võimaluse juba üleslaaditud materjali süüvida.

5.4 Kuidas sobitub väitluse formaat veebikeskkonda?

Töös on läbivalt juttu sellest, et väitluse formaat leiab veebikeskkonnas suhteliselt harva kasutust. Peale Eesti ajalehe Postimehe leiab seda *The Economist*ist. Võrreldes *The Economist*i lahendusega erineb *Postimees.ee* *online*-väitluse formaat mitmel juhul. *The Economist* tutvustab kohe avaleheküljel, kes on väitlejateks. Ära on toodud selge taust, kus kirjeldatakse väitleja senist töökäiku ja haridust ning juures on lühidalt tema seisukoht teema suhtes.

Lisaks on selgelt määratletud ja selgitatud, kes on moderaator ning mis on tema ülesanne: ta loob väitluse teemale tausta, selgitab, mille üle väitlejad väitlema hakkavad. Veel pakub *The Economist* nn täiendavat lugemist, et auditoorium saaks ennast korralikult teemaga kurssi viia. Üheks ehk suuremaks erinevuseks on asjaolu, Postimehe väitlus leiab aset ühe päeva jooksul – paari tunni vältel, *The Economist*'i väitlus aga leiab aset kuus päeva.

Veel ühe erinevusena Postimehe *online*-väitlusest on tõsiasi, et lugejate kommentaarid ilmuvad väitlusega samal leheküljel, küljeribana otse väitlejate tekstide kõrval. See tähendab, et eraldi kommentaariumit pole, vaid kommentaarid ilmuvad väitluse avaleheküljel, seega auditooriumi sekkumine diskussiooni on justkui vähemalt näiliselt suurem ja võetakse meediaväljaande poolt rohkem arvesse. Kommentaarid jäävad väitluse juurde alles ka pärast väitluse lõppu, Postimehe *online*-väitluse juures kustutab meediaväljaanne need ära paari päeva jooksul. Lisaks esineb kuuel päeval kaks „külalisesinejat“ („*Comments from the audience*“).

Sarnaselt Postimehe *online*-väitlusele kasutab *The Economist* *gallupit*, kus on andmeid pisut töödeldud. Välja on toodud, kuidas on hääletajate meelestatus kuue päeva peale, mil väitlus aset leiab, jagunenud. Auditoorium saab seeläbi ise analüüsida, millised on olnud veenvad argumentid nende päevade jooksul. *The Economist* on oma leheküljel teinud eraldi lingi, millel klõpsates saab teada, kuidas väitlus aset leiab, kuidas auditoorium saab sekkuda ja väitlejate argumente mõjutada ning et kogu väitluse kestel saab indiviid oma meelestatust vastavalt argumentide tugevusele muuta.

Põhjus, mille tõttu töö autor kahe väljaande *online*-väitluse formaate võrdleb, on anda ülevaade, kuidas on formaat lahendatud ja sobitatud veebikeskkonda kahel erineval viisil, kuigi väitlus kui üldine mõiste ja kontseptsioon on mõlemal juhul sama.

Produktsiooni osa formaadi väljatöötamisel on ääretult oluline, korraldajad peavad enne käima lükkamist ära defineerima, mida osavõtt formaadi juures tähendab, mida see endast kujutab, sest muidu kujundavad osalejad või nende tiimid selle ise (Ytreberg 2004: 679). *Online*-väitluse kontekstis tähendab see seda, et moderaator ja/või ajakirjanik peab olema väitluses organiseeriv pool ja ära määratlema, mida osalejad teevad. Sealjuures on oluline, et tekitatud on võrdsed võimalused, nii tähemärkide arvu poolest kui ka selle poolest, et mõlemad saavad sama palju ruumi oma väideteks ja saavad vastata täpselt sama paljudele küsimustele.

Läbiviija, moderaator on mingis mõttes formaat. See tähendab, et tema väljendab just formaadist tulenevaid nõudmisi ja interaktsiooni (Ytreberg 2004: 685). *Online*-väitluse puhul tähendab see, et moderaator ja toimetaja esindavad formaati, sest nemad väljendavad, mida väitlusest oodatakse ning annavad väitlejatele kätte ettekirjutised ja juhendid. Postimehe *online*-väitluse juures vaatluste ja intervjuude põhjal näis, et tihtilugu olid formaadi-siseselt korraldajate rollid hägustunud. Polnud kindlapiirilist jaotust, missugused tööülesanded on moderaatoril ja millised ajakirjanikul.

Moderator toimetab samuti tekste – see tähendab, et enne meediaväljaande-poolse toimetajani jõudmist, käib moderaator tekstist „vahe väravavahina“ üle, vaatab, kas need vastavad väitluse reeglitele, samas jälgib ta tähemärkide arvu. Kui tähemärkide arv ületab ettemääratud, saadab ta materjali väitlejale tagasi ja palub täiendust.

Samuti on moderaatoril olemas võim panna tekstid ise veebikeskkonda üles, ilma, et meediaväljaande-poolne toimetaja neid enne näeks. Kokkuleppinud on nad aga, et toimetaja siiski paneb materjali üles – see viitab, et teatud nüansid on nad siiski läbi rääkinud ja kokku leppinud, samas otseselt formaadi-siseselt pole konkreetselt rolle jaotatud. Ühel juhul ütleb meediaväljaande-poolne toimetaja, et tema valib lugejaküsimused ja Väitlusseltsi-poolne moderaator abistab teda, teisel juhul ütleb moderaator, et tema valib lugejaküsimused, modifitseerib need ja saadab meediaväljaande-poolsele toimetajale, et tema need veebikeskkonda üles laadiks.

Rollide hägusus ei torka silma ainult „toimetuse“ poole pealt, käesoleva töö etnograafilise vaatluse intervjuudest selgus, et tegelikult ei oska väitlejad ennast samuti määratleda. Kui nende materjal ilmub ajakirjanduslikus väljaandes, kes nad siis selles kontekstis on.

Meediaväljaande-poolne toimetaja ütleb interaktiivsuse kommenteerimisel palju vastukäivat. Ühelt poolt ta justkui kinnitab, et väitluses peavad nad auditooriumit kohtunikuks, kes otsustab võitja. Ent ütleb samas ka, et ei jälgi *gallupit* ega kommentaariumit, sest ei näe sel otsest mõtet, need ei mõjuta väitluse kulgu kuidagi moodi. See tähendab, et auditooriumi pingutused jäävad kasutamata, väitluse võtab kokku Väitlusseltsi-poolne kohtunik, kes kommenteerib väitluse sisu.

Moderator seevastu jälgib kommentaariumi eelkõige selleks, et leida sealt lugejaküsimusi, sealjuures tunnistab ta, kui teema, mille üle vaieldakse, teda huvitab, siis süveneb ta kommentaariumisse rohkem. Teistel juhtudel käib ta kommentaariumist silmadega üle, et leida lugejaküsimuseks sobiv materjal. Meediaväljaande-poolne toimetaja käib intervjuus välja, et *online*-väitlust saab läbi viia auditooriumi kaasamiseta.

Väitluse puhul on auditooriumi kaasamine uus nähtus. Reaaleluliselt on väitluses kaks osapoolt, kes teineteisele oponeerivad ja kohtunik, kes hiljem hindab, kumma osapoole argumentatsioon oli tugevam. Formaadis väikest segadust väljendab jällegi see, et aeg-ajalt võtab väitluskohtunik väitluse kokku, teisel juhul jällegi mitte. *Online*-väitluse puhul on kaks osapoolt, kes teineteisele oponeerivad, Väitlusseltsi-poolne moderaator, meediaväljaande-poolne toimetaja ning auditoorium. Formaadist kõneledes pole meediaväljaande-poolne toimetaja täiel määral veendunud, kas auditooriumi kaasamine on siinjuhul vajalik ja selgusetu on hetkel ka, kuidas seda võiks praegusega võrreldes teisiti lahendada.

Kuivõrd on näilise interaktiivsuse rakendamine kasulik? See küsimus viib omakorda küsimuseni, milline on meediaväljaande-poolne motivatsioon, eesmärk. Kuna varasemaltki tuli intervjuudest ja interaktiivsuse katsest välja, et otseselt ei saa auditoorium väitlust kuidagi mõjutada, siis sellest pole ka lugejatele mingisugust otsest kasu. Kasutegur võib peituda hoopis kommentaariumis, kus leiab aset kasutajate-vaheline diskussioon. Ent väitlejate küsimuste „laikimine“ või „dislaikimine“ ja *gallupis* vastuse andmine ei anna lõppkokkuvõttes auditooriumile väitluses kaasa rääkimisel mingisugust tulemust.

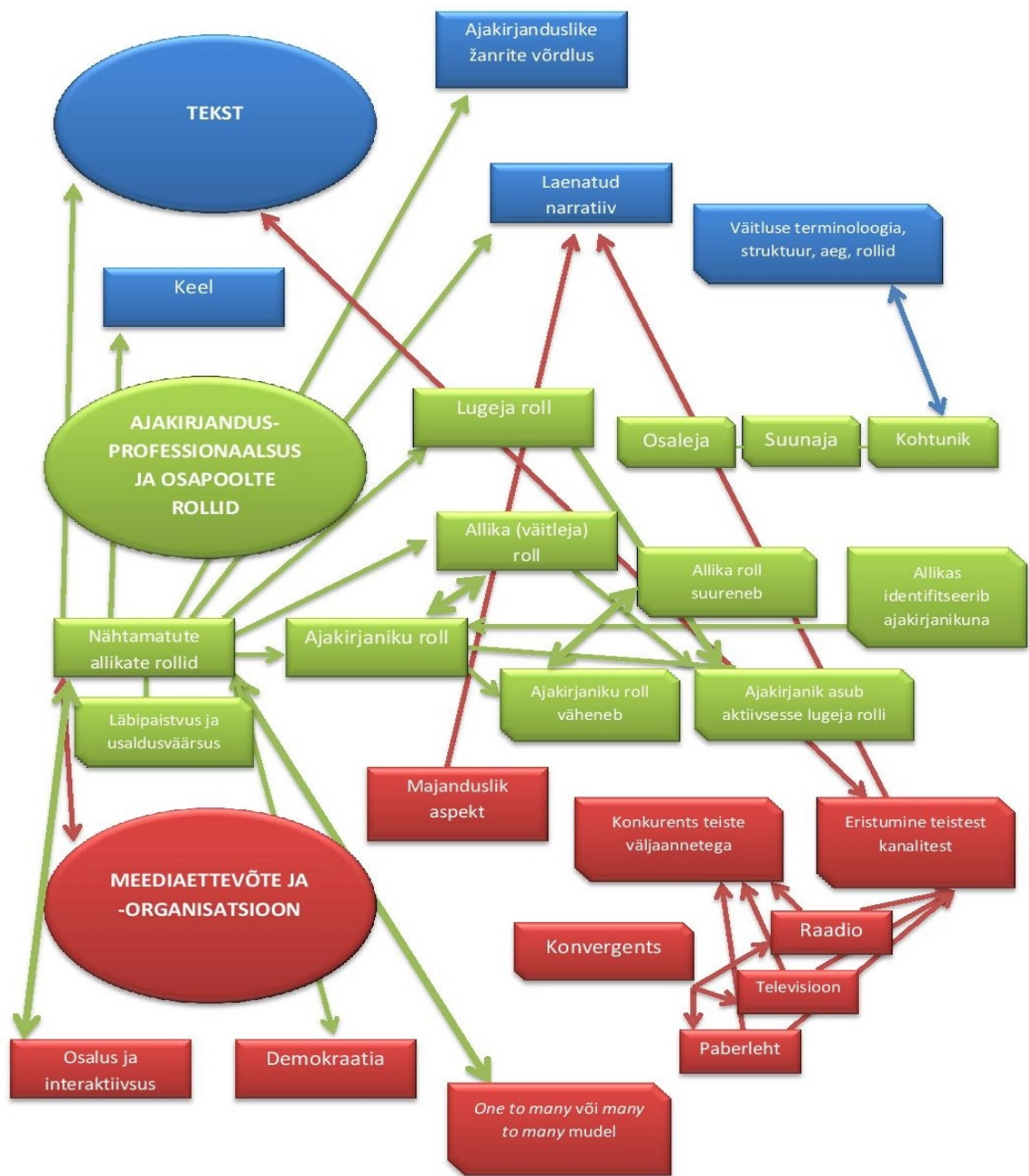
Meedial on võime kujundada kõneainet ja tuua rõhutada erinevaid osi informatsioonist (vt Entman 1993; McCombs 2005). Seega on oluline, et rollid ja rollisisesed ülesanded oleksid selgesti jaotunud. Sealjuures oleks selge, mis tingimustel ja millise motivatsiooniga „toimetus“ töötab, mis võib teemat ja selle esitlust mõjutada.

Veebikeskkond, mis on mahupiiranguteta (Hall 2001: 53), pakub võimaluse tõstatada paljusid erinevaid teemasid, mis ehk tavapäraselt paberlehes kajastust ei leiaks, sest on teemadevaliku puhul kontsertreeritud. Nagu Steensen (2008: 822) ütleb, siis veebikeskkond on üha enam hakanud panustama mitte ajakriitilisele materjalile, mis tähendabki, et teemad, mida tõstatatakse, võivad olla pikemaajalise ja üldisema mõjuga. Näiteks saab tõstatada Eesti riigi suhtumise pagulastesse ilma, et välja oleks käidud mingisugune kindel juhtum.

Meediaväljaande-poolne toimetaja tunnistab intervjuus, et ei ole veebiplatvormi uuendustest eriti vaimustunud, sest peab formaadi ise välja töötama ja tööle saama. Kuna formaat on iseenesest arenemisjärgus, puudub üldine ja ühene arusaam, millised on erinevate osapoolte rollid. Samas aga selgitab meediaväljaande-poolne toimetaja, et meediaettevõtte katsetabki erinevate uuendustega – see, mis on edukas, jääb, mis aga on ebapopulaarne või ei toimi, kaob.

5.5 Teema edasine uurimine

Kuna käesolev töö on osa suuremast uuringustrateegiast (vt joonis 4), siis tasandeid ja nüansse, mida veel *online*-väitluse juures uurida, on küllaltki palju. Käesolev töö jättis kõrvale *online*-väitluse žanrilise määratlemise ja konvergentsuse aspekti, mis mõlemad võiks tulevastele uurijatele paeluvate teemadena kõlada.

Joonis 4. Üldine uuringustrateegia (joonise autor: juhendaja ja läbiviija Marju Himma-Kadakas)

6. Soovitused formaadi edendamiseks

Järgnevalt esitab käesoleva magistritöö autor mõned omapoolsed soovitused, kuidas võiks saate kvaliteeti parandada. Tegu on töö autori subjektiivse arvamuse avaldusega, mis baseeruvad käesoleva töö uurimistulemustel. *Online*-väitluse formaat on hea lahendus ning siiani on meediaväljaanne teinud hüppelise arengu algusajast. Formaati pisut kohendades on tegelikult võimalik meediaväljaandel selle pealt tulu teenida, nagu selgub Vaikmaa (2013) tänavu kaitstavast magistritööst.

- Tasub läbi mõelda täpsemalt, millistel kaalutlustel auditooriumit kaasata püütakse ning mis saab siis, kui auditoorium reaalselt lööb kaasa. Praegu jääb auditooriumi meelestatus tähelepanuta.
- *Online*-väitluse leheküljel võiks olla konkreetsemad selgitused, mis on *online*-väitlus, kuidas see aset leiab. Võiks olla lühike taust väitlejate kohta. Mõistan, et Väitlusseltsi puhul ei saa taustast väga kõnelda, intervjuust selgus, et nad ka väga ei taha oma tausta avaldada, vaid ühe osapoole tutvustamisel on aga oht kallutatusetele: miks ühele antakse rohkem ruumi enesetutvustuseks. Mõtlemiskoht sellegipoolest.
- Teema kohta võiks meediaväljaanne pakkuda auditooriumile täiendavat lugemist, esitada need näiteks lingikogumikuna.
- See, et auditoorium saab risküsitluse sekkuda, on hea lahendus. Küll aga peaks looma eraldi foorumi või tagasiside kasti, kuhu inimesed, kes reaalselt soovivad küsimusi esitada, saavad kirjutada. Seal saavad nad ära määratleda, kellele on küsimus mõeldud. Selline lahendus peaks vähendama meediaväljaande-poolse toimetaja ja/või Väitlusseltsi moderaatori töökoormust märgatavalt. Praegusel juhul pole otseselt aru saada, millistel kaalutlustel risküsitluse lugejaküsimusi valitakse.
- Kui eraldi küsimusteks mõeldud lahendust meediaväljaanne ei soovi kasutada, siis ehk oleks mõeldav võtta lisajõudusid kommentaariumi monitoorimiseks juurde. Sellel on mõistagi omakorda jällegi oht formaadile.
- Formaadi-sisesed rollid tuleks rohkem läbi rääkida ja konkreetsemalt kõikidele väitluse osapooltele selgeks teha.
- Praegune *online*-väitluse jaotus ajab segadusse: missugune sisu kuulub väitluse alla ja miks on osal ainult ühe osapoole pealkiri. Otsing ja jälgimine on seetõttu keeruline. Fragmenteeritus on järjekordselt väga leidlik lahendus, küll aga on siin hetkel puudu

sidususest.

- Ristküsitluse juures pole praegu aru saada, kelle poolt auditoorium hääle annab: kas Väitlusseltsi või oponendi poolt (vt joonis 3). Küsimus ja selle vastus tuleks lahutada ja mõlema juurde tuleks lisada võimalus hääletamiseks, et tekiks selgem arusaam, kelle poolt ikkagi hääl antakse.

Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli uurida *Postimees.ee* veebileheküljel läbi viidava *online*-väitluse formaati ja seda mitmest aspektist. Töö annab ülevaate, mida teeb ajakirjanik *online*-väitluse juures, milline on tema professionaalne roll ning töörutiinid. Sealjuures tuleb teemaks teiste väitlusega seotud osapoolte rollid ja nende endapoolsed määratlused ning toetumine teoreetikute poolt pakutud definitsioonidele.

Käesoleva töö veel üheks eesmärgiks on uurida, mis saab siis, kui reaalaajaline narratiiv (väitlus) viia üle veebikeskkonda. *Postimees.ee* lahendus pakub auditooriumile võimalust väitlusesse sekkuda. Sellest tõstatub veel üks töös arutusele tulev küsimus: kuidas meediaväljaanne kasutab ära auditooriumi kaasamist ja interaktsiooni.

Uurimistulemustest selgus, et ajakirjaniku roll on formaadis suhteliselt „nähtamatu“ ja sellest johtuvalt on väitlejad *online*-väitluse protsessis enese ja ajakirjaniku määratlemisel ebakindlad. Välja tuli, et tegelikult väitlejad ei peagi ajakirjanikku vahendajana oluliseks, sest nad ei tea, mida ajakirjanik teeb.

Kuna *online*-väitluse korraldajameeskonnas on nii Väitlusseltsi-poolne moderaator kui ka meediaväljaande-poolne toimetaja, siis sellest tulenevalt uuris käesoleva töö autor nende omavahelisi rollijaotusi. Semistruktueeritud intervjuude analüüsil selgus, et meediaväljaande-poolne toimetaja ja moderaator polnud päris selgepiiriliselte välja joonistunud, millised tööülesanded on neil kummalgi. Küll aga oli üks kindel kokkulepe: ajakirjanik laadib materjali üles ehk tema on jätkuvalt „väravavaht“. Töös on laiemalt kirjeldatud meediaväljaande-poolse toimetaja ja moderaatori töörutiine.

Online-väitluse juures saab auditoorium näidata meelestatust teema suhtes, kommentaariumis teema üle diskuteerida, pakkuda välja lugejaküsimusi, osaleda *gallupis*, näidata kommentaaride ning vastuste-küsimuste suhtes meelestatust. Küll aga jäi auditoorium kogu väitluse protsessis siiski vaid pealtvaatajaks. Meediaväljaanne pakub interaktiivsust, kuid ei kaasa tegelikkuses auditooriumit väitlusesse ega viita oma ajakirjanduslikus sisus auditooriumi meelsusele.

Postimees.ee *online*-väitluse formaat on käesoleva töö uurimistulemustest lähtudes veel veebikeskkonda sobitumas ja välja arenemas. Et *online*-väitluse formaati tõhusamaks muuta, lisas käesoleva töö autor uurimistulemustest inspireeritult juurde soovitude peatüki.

Summary

The elaboration of journalistic routines and the format by the example of Postimees.ee Online-Debating

The aim of his Master's thesis was to analyze and investigate the format of online-debating by the example of Postimees.ee. This thesis gives an overview on what are the work routines of the journalist in the online-debating process. Also the other parties of the online-debating define themselves and the journalist.

Another important issue is to find out what happens when debating as a real-life format is taken to the Web environment. The main question is how has Postimees.ee solved the issues and the aspects of this move and what kinds of digital platform specialities is Postimees.ee using in its favour.

The results showed that the journalist in online-debating is relatively invisible and this causes problems to the other parties while not only defining themselves, but even while defining the journalist in the online-debating process. It also turned out that some of the parties think that the journalist in online-debating is unnecessary.

Also it was important to investigate the role of the Estonian Debating Society's moderator because he/she takes part in arranging the debate. The results showed that there are several issues concerning the roles. The journalist and the moderator have not determined the work obligations of each other during the debate. Although it was clear that the journalist still remained as the „gatekeeper“.

Another important part of this thesis concerns interactivity. Postimees.ee offers several options for the public to intervene in the online-debate. People can vote, like or dislike comments and questions/arguments, write comments and ask questions from the debaters. Yet, although the Postimees.ee offers interactivity, it turned out that the public remained as an outsider who actually is not participating in the debate.

The results of this Master's thesis show, that Postimees.ee is still working on their online-debating format. The author of this thesis has also written several recommendations to help a

clever format to be more efficient.

Kasutatud kirjandus

- Carroll, W. K. (2004). *Critical Strategies for Social Research* Toronto: Canadian Scholars' Press
- Bowman, S., Willis, C. (2003). *We Media: How audiences are shaping the future of news and information*. URL (kasutatud september 2012): http://www.hypergene.net/wemedia/download/we_media.pdf
- Deuze, M., Neuberger, C., Paulussen, S. (2004). Journalism education and online journalists in Belgium, Germany, and The Netherlands, *Journalism Studies* 5:1, 19-29
- Domingo, D. (2007). Four Dimensions of Journalistic Convergence: A preliminary approach to current media trends at Spain. URL (kasutatud aprill 2013): <https://online.journalism.utexas.edu/2007/papers/Domingo.pdf>
- Domingo, D., Quandt, T., Heinonen, A., Paulussen, S., Singer, J. B., Vuijnovic, M. (2008). Participatory Journalism Practices in the Media and Beyond. An international Comparative Study of Initiatives in Online Newspapers. *Journalism Practice*, Vol. 2, No 3, URL (kasutatud aprill 2013): <http://jclass.umd.edu/classes/jour698m/domingo.pdf>
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Cody, M (toim.). Journal of Communication*, 43(4): 51-58.
- Erdal, I. J. (2007). *Negotiating convergence in news production. Ambivalence towards Convergence*. Göteborg: Nordicom.
- Hall, J. (2001). *Online journalism: A critical primer*. London: Pluto Press.
- Jenkins, H. (2004). The Cultural Logics of Media Convergence. *International Journal of Cultural Studies*, 7(1), 33-43.

- Jensen, J. F. (1998). Interactivity: Tracing a new concept in media and communication studies. *Nordicom Review*, 19(1), 185-204.
- Karlsson, M. (2011). Immediacy of online news: journalistic credo under pressure. Paper presented at the annual meeting of the International Communication Association. URL (kasutatud mai 2012) <http://www.scribd.com/doc/46528653/Immediacy-of-online-news-Journalistic-credo-under-pressure#download>
- Karlsson, M. (2008). Visibility of Journalistic Processes and the Undermining of Objectivity, paper presented to the ICA, Montreal http://www.allacademic.com/meta/p231799_index.html
- Kozinets, R. V. (2002). The Field Behind the Screen: Using Netnography for Marketing Research in Online Communities. *Journal of Marketing Research*, 39 (February), 61-72
- Leheste, G. (2012). Veebireporterite tööd mõjutavad tegurid. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.
- Lippman, W. (1922). *Public opinion*. New York: Macmillan.
- McMillan, S. (2006). Exploring models of interactivity from multiple research traditions: users, documents, and systems. In L. A. Lievrouw & S. Livingstone (eds.), *Handbook of New Media: Social shaping and consequences of ICTs* (pp. 205–229). London: Sage. 2nd edition.
- McQuail, D. (2000). *McQuaili Massikommunikatsiooni teooria*. Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Patrona, M. (2012). Journalist on the news: the structured panel discussion as a form of broadcast talk. *Discourse & Society*, 23 (2), pp.145-162.

- Pavlik, J. V. (2001). Journalism and New Media. Columbia University Press
- Shaikh, A. D., Chaparro, B. S. (2004). A Survey of Online Reading Habits of Internet Users. Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society Annual Meeting
- Singer, J., Ceppos, J., Hayes, A. S. (2007). Shifting Roles, Enduring Values: The Credible Journalist in a Digital Age. Journal of Mass Media Ethics, 22(4), 262–279, Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Steensen, S. (2008). „WHAT'S STOPPING THEM?“. Journalism Studies, 10: 6, 821 — 836
- Steensen, S. (2011). The Featurization of Journalism. Nordicom Review 32 (2011) 2, pp. 49-61, URL (kasutatud aprill 2013):
http://www.nordicom.gu.se/common/publ_pdf/345_steensen.pdf
- Vihalemm, T. (2008). Süvaintervjuu. Meedia ja kommunikatsiooni uurimismeetodid. URL (kasutatud aprill 2013):
http://sylvester.ut.ee/ajakirjandus/nro_marju/NRO_artiklid/Intervjuu_Tutvustus.pdf
- Wise, K., Bolls, P. D., Schaefer, S. R. (2008): Choosing and Reading Online News: How Available Choice Affects Cognitive Processing, Journal of Broadcasting & Electronic Media, 52:1, 69-85
- Ytreberg, E. (2004). Formatting participation within broadcast media production. Media Culture and Society. ISSN 0163-4437. 26(5), s 677- 692

Lisad

Lisa 1. Dokumenteerija vaatlusleht

jrk	Nimi	Uurija positsioon	Tegevuse kirjeldus
1	Hendrik Kuusk (TÜ AKI magistrant) – anonüümne kommenteerija (kommentaator X)	Tugevalt osalev.	<p>*Võimalikult palju sekkuv, teemakohane ja „teemakohatu“.</p> <p>*Ei osale otseselt väitluspooltele küsimuste esitamises, küll aga osaleb aktiivselt kommentaariumis püüdes suhelda/reageerida nii teiste kommenteerijate kui väitlusosapoolte õeldule.</p> <p>*Võib minna keelekasutuses üle piiri, n-ö välja elada.</p> <p>*Anonüümne.</p> <p>*Dokumentatsioon: vaatlusandmestik (mis postituse tegi, mis etapis, mis kell, mis reageering järgnes jne).</p>
2	Signe Ivask (TÜ AKI magistrant) – arutelu tekitaja (kommentaator Y)	Mõõdukalt osalev.	<p>*Ei küsi otseselt midagi, et väitluses osaleda. Kommenteerib ja esitab küsimusi /kommentaare lugejaile kommentaariumis.</p> <p>*Jääb kommentaaride postitamisel hea tava piiridesse ning keelekasutuses korrektseks.</p> <p>*Idenditud.</p> <p>*Dokumentatsioon: vaatlusandmestik (mis postituse tegi, mis etapis, mis kell, mis reageering järgnes jne).</p>
3	Ken Rohelaan (TÜ AKI magistrant) – küsija	Distantseeritud/väh e osalev.	<p>*Esitab küsimusi konkreetselt väitlusosapooltele suunatult ning neile võimalike vastuste saamisel esitab uuesti teemakohaseid küsimusi.</p> <p>*Ei astu lugejatega diskussiooni. Või kui siis ainult väga selgelt temale suunatud kommentaaride puhul.</p> <p>*Idenditud.</p> <p>*Dokumentatsioon: vaatlusandmestik (mis postituse tegi, mis etapis, mis kell, mis reageering järgnes jne).</p>

Tabel 2. Kommenteerijate profiilid

Lisa 2. Vaatluse ajal *online*-väitluse kommentaariumisse jäetud vaatlusaluste isikute kommentaarid

Taustavärvide legend

Valge: kommentaari puhul näitasid auditooriumiliikmed vaid meelsust, hinnates seda kas +1 või -1, kommentaar ei tõstatanud diskussiooni, kommentaar ei jõudnud risküsitlusse lugejapoolse küsimusena.

Hall: kommentaar tekitas kommentaariumis teiste auditooriumiliikmetega diskussiooni, kommentaari puhul näitas auditoorium meelestatust, hinnates seda kas +1 või -1.

Sinine: kommentaar kustutati kommentaariumist.

Kollane: kommentaar jõudis risküsitlusse lugejapoolse küsimusena, kommentaari puhul näitas auditoorium meelestatust, hinnates seda kas +1 või -1.

Kommentaator Y – alias Signe	Kui sa taotled asüüli, siis peaksid ka selle sihtriigi seadusandlusega kursis olema, teadma, millised on pagulasena su õigused ja kohustused.
Kommentaator X – alias Arnold	Arnold: Aga kes nüüd ütleb, et kõik need pagulased, kes hirmsasti meilt abi vajavad ei ole tegelikult ikkagi immigrandid, kes lihtsalt ilusat elu nautima on tulnud?
Kommentaator Y – alias Signe	Signe: "Kuigi vastuvõtukeskuses tuleb seaduse kohaselt tagada pagulastele keeleõpe, seda reaalsuses ei toimu. Vastuvõtukeskuses viibimise ajal ei ole isikutel keelekeskkonda, kus eesti keelt praktiseerida. Nädalas toimub vaid üks keeleõppe tund, mida on selgelt vähe, et omandada küllaltki keeruline eesti keel." Ehk teises osas tunnistab ka Väitlusselts ise, et tegelikult on keeleõpe olemas. Pigem annab Väitlusselts hinnangu eesti keerulisusele ja seekaudu viitab praeguse keeleõppe ebaefektiivsusele.
Kommentaator Y – alias Signe	Signe: "Teisest rassist inimeste või etniliste vähemuste suhtes on tolerantsus 55,52%, mida võib tõlgendada nii üht- kui teistpidi, kuid mis meie nägemuse järgi on sellise olulise teema nagu sallivus käsitlemisel pigem väike protsent. Ka vaadates väljaannete kommentaariumeid, torkavad seal silma väga ebatolerantsed kommentaarid." Väitlusselts ei erista oma vastuses poliitilist ja rassilist tagakiusamist - nad on

	kitsendanud tagakiusamise definitsiooni enda väitele sobivaks. Seetõttu pole väitel justkui suhtusid eestlased pagulastesse ükskõikselt või negatiivselt põhjal.
Kommentaator Y: alias Signe	Signe: Võttes aluseks Illuka Varjupaigataoltejate Vastuvõtukeskuse koduleheküljel oleva Illuka Reception Centre Internal Procedure – Rules for Asylum Applicants'i punkte lugedes, jääb siiski mulje, justkui vastutab keeleõppe eest konkreetselt Illuka ise. Kuidas saab riik keeleõpet Illukas reguleerima hakata? (Vastuseks eelmise kommentaari kommenteerinud inimesele.)
Kommentaator X – alias Toomas	Toomas: Kurat, mul oleks ka tasuta hambaravi vaja!
Kommentaator Y – alias Signe	Signe: Eesti ühiskonnas ja poliitikas on suhtumine pagulastesse valdavalt ükskõikne või negatiivne. Millel see väide tugineb?
Küsija – alias Kadakas	Kadakas: Küsimus Väitlusseltsi võistkonnale: Mida tähendab “igakülgne abi”? Kas abi tuleks pakkuda Eesti riigis või tähendaks see ka võimalust teha koostööd teiste riikidega? Kui Eesti praegune seis pagulaste lõimumisel Eesti ühiskonda on veel lapsekingades, kas poleks mõistlikum suunata vajaliku abita jäävad pagulased piirkondadesse, kus nende õiguste kaitsmine oleks kergem?
Küsija – alias Kadakas	Kadakas: Väitlusseltsile: Väitlusselt väidab, et kuigi seaduses on keeleõpe ette nähtud, siis praktikas see ei toimi, ning viitavad Balti uuringute instituudi uuringuraportile. Raportis on kirjas: “Keeltekooli tasude üle kurtsid pea enamik keeleõppest huvitatud intervjueeritavad. Samas, tasuta eesti keele kursustel (MISA kohanemisprogramm raames) on käinud vaid üks intervjueeritav.” Seega ei ole ju raportis kirjas, et keeleõpe oleks riigist sõltumatel asjaoludel mittetoimiv – tasuta õpet lihtsalt pagulased ei kasutanud.
Kommentaator X – alias Toomas	Toomas: mina nende hambaravi ja muu jama eest küll maksta ei taha! (Kuna eelmine samasisuline kommentaar kustutati ära, proovime uuesti.)
Kommentaator X – alias Arnold	Arnold (vastates varasemale kommentaarile, mis kommentaariumis oli): “Leo Kall, kust sa sellise jutu võtad? Oled näinud töötavat immigranti või? Võõrtöajõud ei võrdu immigrandid ja pagulased. Keelt ja kombeid õpivad tublid inimesed, kes võõraste riiki tööle on läinud, pagulased õpivad pigem roppused ära.”

Kommentaator X – alias Arnold	Neile ju pakutakse abi, Kadri. Mulle tundub, et neid juhatatakse elus isegi rohkem edasi kui eestlasi. Mida veel tahta? Endalgi vahel raske aru saada kuhu poole vaadata. Üle tee minnes soovitan kõigepealt vaadata vastakule ja siis paremale.
----------------------------------	--

Tabel 3. Netnograafilise vaatluse ajal vaatlusaluste inimeste poolt online-väitluse kommentaariumisse jäetud kommentaarid.

Lisa 3. Dokumenteerija tutvustus

jrk	Nimi	Uuriija positsioon	Tegevuse kirjeldus	Eesmärk
4	Marju Himma – dokumenteerija	Tugevalt distantseeritud.	*Vaatleb kommenteerijate tööd, dokumenteerib seda. *Ei osale. *Viib pärast vaatlust läbi intervjuud osalenutega.	*Anda nõu erinevate tegevuste otsustusprotsessides. *Koostada välitöö dokumentatsioon (iga uurija vaatlusandmestik (mis postituse tegi, kuidas jne). *Koguda erinevate väitluse etappide kommentaariumi materjali ning võrrelda seda toimetaja valikuga. *Intervjuud (rühmaintervjuu osalejatega, viib läbi neljas vaatleja).

Tabel 4. Vaatleja profiil

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Signe Ivask _____
(*autori nimi*)

(sünnikuupäev: ___19.04.1989_____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
Ajakirjanduslike tövõtete ja online-väitluse formaadi väljaarendamine Postimees.ee online-
väitluse näitel _____,
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on ___Marju Himma-Kadakas, _____,
(*juhendaja nimi*)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, ___27. mai 2013_____ (*kuupäev*)